

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOST
KATEDRA ZA SLOVAČKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

DIANA BRTAN

**AUTOBIOGRAFSKI ELEMENTI U
DJELIMA RUDOLFA SLOBODE**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Zrinka Kovačević

Zagreb, 2013.

Sadržaj

1. Uvod	4
2. Slovačka književnost u drugoj polovici 20. stoljeća.....	5
3. Rudolf Sloboda - životopis.....	10
4. Autobiografičnost ili autentičnost kao stil pisanja.....	13
5. Autobiografski elementi u djelima: <i>Narcis</i> , <i>Rozum</i> i <i>Krv</i>	17
5.1. Narcis.....	17
5.2. Rozum.....	21
5.2.1. O smrti.....	24
5.2.2. O odnosu prema ženama.....	25
5.3. Krv.....	28
5.3.1. O smrti.....	29
5.3.2. O odnosu prema ženama.....	30
5.3.3. O radu i politici.....	31
5.3.4. O odnosu s Bogom	32
5.3.5. O hrvatskom podrijetlu.....	33
6. Autobiografski elementi u djelima za kazalište i televiziju	34
7. Autobiografski motivi u djelima Rudolfa Slobode.....	35
7.1. Profesija, spol i inicijacija.....	36
7.2. Obitelj.....	36
7.2.1. Brak Rudolfa Slobode.....	42
7.3. Zemlja, priroda i Bog.....	42

7.4. Samoubojstvo i smrt.....	44
8.Zaključak	47
9.Literatura.....	49

1.Uvod

Tema ove diplomske radnje bit će prikaz autobiografskih elemenata u djelima Rudolfa Slobode, s naglaskom na tri romana koji zajedno čine cjelinu, predstavljajući na taj način tri faze u pisanju tijekom dvadeset godina stvaralaštva. Pokušat ćemo utvrditi autentičnost i autobiografičnost njegovih romana, te razliku među njima. Tijekom života autor je u par navrata negirao vezu između osobnog iskustva i stvaralaštva, da bi je kasnije potvrdio u svojim dnevnicima ili razgovorima s kolegama. Tako čitateljima daje mogućnost višestruke interpretacije djela, te ujedno i motiv za diskusiju o tome. Jedan od osobnih motiva odabira ove teme bila je činjenica da je Sloboda pisac hrvatskih korijena, kao i glavni likovi u romanima. Život, obitelj, smrt, ljubomora, priroda, selo, životinje, samo su neke od tema kojima se pisac posvećuje s naglaskom na vlastita iskustava.

Druga polovica dvadesetog stoljeća puna je društvenih i političkih previranja, a u njoj nalazi mjesto i osebujan pisac poput Rudolfa Slobode. Osim prikaza književnosti tog razdoblja osvrnut ćemo se i na životopis i stvaralaštvo autora. Posebnu pažnju posvetit ćemo stilu pisanja i njegovom evoluiranju kroz godine. Usporedbom triju romana *Narcis*, *Rozum* i *Krv* prikazat ćemo odrastanje autora kroz likove, te autobiografske elemente koji su korišteni u kreativnom stvaranju. Nakon toga prikazat ćemo glavne motive po skupinama.

U analizi autobiografskih elemenata odlučili smo se poslužiti romanima i novelama zbog toga što se u njima oni više ističu nego u pripovjetkama i kazališnim djelima.

Prvo će nas poglavlje uvesti u društvene i političke prilike u Slovačkoj, kako bi smo lakše ustanovili uvjete i mogućnosti pisanja i djelovanja u kojima je Sloboda stvorio svoje opsežno djelo.

2.Slovačka književnost u drugoj polovici 20. stoljeća

Politička situacija tijekom četrdesetih godina 20. stoljeća nije dopuštala književnicima slobodu pisanja, a oni koji pišu u tom razdoblju prilagodili su se postojećim kulturno političkim uvjetima i pisali djela slabije umjetničke vrijednosti. Pojedini pisci otvoreno odbijaju manipulaciju (Dominik Tatarka, Ivan Kadlečík) zbog čega su bili progonjeni od strane vlasti, a njihovi radovi se nisu objavljivali. Piše se uglavnom o temama iz međuratnog razdoblja, upravo zbog toga jer su neka djela nastala prije i tijekom rata. Tu govorimo o djelima *Stretnutie* (1945.) Fraňa Kráľa, *Babylon* (1946.) Margite Figuli, *Anjelská zem* (1946.) Hane Zelinove i dr. Veliki utjecaj lirizirane proze i naturizma u spomenutim djelima nije odgovarao tadašnjem društvenom i političkom stanju i novim suvremenim težnjama. Jozef Felix na temelju toga piše rad u kojem kritizira djelo *Anjelská zem* Hane Zelinove. Smatrao je da slovačka književnost treba biti orijentirana na suvremene teme koje odgovaraju trenutačnom razdoblju i govore o suvremenim problemima. U povijesti književnosti njegov odgovor na njeno djelo je poznat pod imenom polemika o „andeoskim zemljama“.¹

U književnosti se pojavljuje pravac socrealizam, a djelo Jilemnickog *Kronika* (1947.) smatra se jednim od najznačajnijih primjera tog pravca. Nastalo je na temelju autorovih doživljaja iz rata i trenutačnog stanja u zemlji, a pripovjedač je ujedno i glavni lik koji pripovijeda bez patetike i prirodno. Jačanjem komunističke stranke Čehoslovačke, politika utječe na književnost, protivi se individualizmu, subjektivizmu, osobnoj inicijativi i želi masovno širiti kulturu za pučanstvo. Ovaj period se smatra prvom fazom socrealizma. Kasnije drugi autori, kao što su Vladimir Mináč, Jozef Horák, Jan Bodenska, itd., proširuju i produbljuju tematiku socrealizma koja se zadržava sve do početka pedesetih godina.²

Socrealizam obuhvaća razdoblje od 1948. do 1957. Sve više se razvija tema nacionalnog ustanka i romani su napisani šablonski kako bi odgovarali političkoj ideologiji. Glavni predstavnici i djela su: Vladimir Mináč *Včera a zajtra* (1949.), *Modré vlny* (1951.), Katarina Lazarová *Kamarátí* (1949.), *Osie hnezdo* (1953.), Alfons Bednár *Sklený vrch* (1954.), Peter Karvaš *S nama s proti* (1950.), *Toto pokolenie* (1949.) i dr. Uglavnom se pišu romani i putopisi po drugim socijalističkim zemljama, najviše iz Sovjetskog Saveza, a jako rijetko

---

¹ U Pišút, Milan a kol.: *Dejiny slovenskej literatúry*. Bratislava: Obzor Bratislava, 1984., str. 729 - 750.

² Ibid.

novele ili crtice. Na konferenciji Saveza čehoslovačkih pisaca 1954. godine u Pragu govorilo se protiv takvog shematizma, tražila se veća sloboda pisanja i izraza, te težnja da se pisanjem obuhvate svi aspekti života i veća psihička analiza likova.

U razdoblju između 1956. do 1963. autori razvijaju jednostavnu prozu koja je karakteristična za 50.–te godine i uvode neke nove teme kao što su problemi u društvu. Alfons Bednár u zbirci novela *Rozostovaný dom* kritički analizira tadašnje društvene probleme. Rudolf Jašík izdaje roman *Námestie svätej Alžbety* (1958.), u kojem opisuje život dvoje mladih u razdoblju klerofašističke Slovačke. Pojavljuje se velik broj mladih autora kao što su Viera Handzová, Peter Balgu, Ladislav Ťažký, Ján Johanides, Peter Jaroš i dr. Mlada generacija autora smatra da treba početi od „nule“, kako tematski tako i stilski. U središtu interesa je tipični mladi čovjek koji je društveno angažiran i iskren, ali ne pristaje na kompromise. Istodobno na književnoj sceni imamo s jedne strane generaciju koja je stasala 40.–ih godina, a s druge mlađu generaciju koja se rodila 30.–ih godina. Glavni časopis u kojem su predstavnici mlade generacije objavljivali je *Mladá tvorba*.³

Sljedeća faza slovačke proze obuhvaća razdoblje od 1963. do 1970. Slovački ustanak koji je bio dotada glavna tema potpuno je iscrpljen i autori se okreću novim temama, stilovima i načinu pisanja. Uzor postaje književnost zapadne Europe i orijentacija na tzv. čistu formu književnog djela. U prozi mlađe i nove generacije autora postoje elementi antiromana, egzistencijalizma i apsurda. Radnja se seli u grad, piše se o različitim zanimanjima, gubi se točno vrijeme i mjesto radnje, opisuje se svakodnevnica, a u središtu radnje je psihološki opis likova. Od tadašnjeg kolektivismu u potpunosti se prelazi na subjektivizam u pisanju. Proza se može podijeliti na dva pravca: prvi, tradicionalni, nastavlja se na liriziranu prozu, ali koristi elemente moderne, te opisuje mladog čovjeka. Tu spadaju pisci kao što su Šikula i Sloboda. Drugi val mlade proze naziva se i eksperimentalni, a u njega spadaju Johanides, Lenčo i Jaroš. Uzor im je francuski novi roman i nadrealizam. U drugoj polovici 60.–ih godina objavljen je roman *Narcis* Rudolfa Slobode koji progovara o problemima mladog intelektualca poput otuđenosti, neprihvaćenosti i traženja svojeg mjesta u svijetu. Objavljuju se druga važna djela kao što su: *Zdesenie* (1965.), *i Váhy* (1966.), Petera Jaroša, *Britva* (1967.) Rudolfa Slobode, *Útek z nebu* (1969.) Dušana Kužeľa, *Nie* (1966.) Jána Johanidesa i dr. Vincent Šikula debitira s dvije zbirke pripovjedaka *Na koncertoch sa netlieska* i *Možno si postavím bungalow*. Šikula

---

³ Ibid.

svojim jednostavnim pripovjedačkim sposobnostima piše o međuljudskim odnosima i želji za međusobnim razumijevanjem. Među njegova najznačajnija djela spadaju knjige *S Rozarkou* (1966.), *Povetrie i Nebýva na každom vršku hostinec* (1966.). Drugi značajni pisci tog vremena su Ján Papp – *Kára plná bolesti* (1969.), koji piše o psihičkim problemima malog čovjeka nakon rata, te Ján Lenčo, Ján Beňo, Peter Kováčik, Vlado Bednár, Ladislav Ballek itd. Proza 60.–ih godina ima mnoštvo epsko – proznih tendencija i struja, a razlog tomu je mnoštvo objavljenih knjiga u kratkom periodu. Primjer tomu je činjenica da je 1963. godine objavljen trostruko veći broj knjiga nego 1960. godine. Međutim, diferencijacija se ne odnosi samo na nove autore, već i na pripadnike starije generacije književnika od kojih se mnogi nisu mogli orijentirati u tim novim smjerovima. Starija generacija nije našla svoje mjesto u novim temama i pravcima, tako da je mlada generacija pisaca zauzela ključnu poziciju u književnom stvaralaštvu.⁴

Tijekom 70.–ih godina slovačka književnost se ponovno vraća socrealizmu, iako ne u toliko dogmatiziranom obliku kao tijekom 50.–ih godina. Ovo razdoblje se naziva i razdobljem normalizacije. Iako je početkom 70.–ih objavljen velik broj književnih djela, njihova umjetnička vrijednost nije bila na visokoj razini. Proza je uglavnom autobiografska, a piše se o djetinstvu, povijesnim događajima i selu. Glavi likovi u djelima su više promatrači, nego sudionici radnje, sama radnja se odmiče od lika, on postaje samo pasivni gledatelj. Javlja se i sve veći interes za književnost za mlade. Rudolf Sloboda se svojim djelom *Romaneto Don Juan* (1971.) odmiče od društvenih problema. Milan Zelinka piše autobiografsku knjigu *Smädné srce* (1974). Za pripadnike starije generacije ovo razdoblje donosi probleme. Zbog svojih političkih stavova neki od njih nestaju na određeno vrijeme iz književnog stvaralaštva, kao Karvaš i Ťašký, a neki emigriraju. Među aktivne književnike ubrajaju se Alfons Bednár, Miloš Krno, Ján Jonáš, Margita Figuli i mnogi drugi. Pripadnici srednje generacije vraćaju se starijim ili povijesnim temama. Tako Viera Handzová u djelu *Lebo sme vedeli, čo činíme* ponovno uvodi temu slovačkog narodnog ustanka. U drugoj polovici 70.–ih izlazi velik broj romana među kojima i trilogija Vicenta Šikule *Majstri* (1976.), *Muškrát* (1977.) i *Vilma* (1979.) Peter Jaroš izdaje svoje dotada najuspješniji roman *Tisícročná včela* (1979.) koji je kasnije dobio i svoju filmsku ekranizaciju. Rudolf Sloboda izdaje knjige *Hlboký mier* (1976.) i *Hudba* (1978.). Ladislav Ballek izdaje drugi dio svoje trilogije *Pomocník* (1977.) koja se nadovezuje na prijašnji *Južná pošta*. Nakon desetogodišnje pauze od objavljivanja, Ján

---

⁴ Ibid, str. 750 - 785.

Johanides izdaje novelu *Nepriznané vrany* (1978.). Osim već poznatih autora javljaju se i neki novi kao što su Dušan Mitana i Ľuboš Jurík.⁵

Početak 80.-ih godina nastavlja se na prethodno razdoblje. Ballek izdaje posljedni dio svoje trilogije *Agáta* (1981.). Osim tema iz povijesti i života nositelja inteligencije, kao što su učitelji, liječnici i umjetnici, neki autori počinju se zanimati za rad i radni proces. Kratka proza doživljava svoju renesansu početkom 80.-ih i izdaje se velik broj novela i crtica. Velik broj romana koji se odnose na društvene probleme izdaje se tada jer to nije bilo moguće tijekom 70.-ih.⁶ Izdaju se novi časopisi, kao što je *Fragment K.*, i ponovno obnavljaju postojeći *Dotyky* i *Literárny týždenník*. Na scenu dolaze novi pisci kao što su T. Janovic, I. Štrpka, M. Lasica, D. Hevier, Š. Moravčík, a glavna tema postaje analiza psihičkog stanja ljudi uništenih totalitarnih društvom.

Nakon 1989. godine i stvaranja samostalne Slovačke Republike počinje razdoblje postmoderne, nastaje niz novih pravaca i smjerova, te autorskih načina pisanja. S radom započinje nova generacija mladih pisaca kao što su V. Klimáček, J. Urban, I. Kolenič, A. Turan i mnogi drugi. Književni časopisi koji objavljuju su *Slovenské pohľady*, *Tvorba* i *Revue svetovej literatúry*.

Od pisaca koji i danas djeluju važno je spomenuti P. Pišťaneka (*Rivers of Babylon*, 1991; *Mladý Dôňč*, 1993; *Rivers of Babylon 2* ili *Drevená dedina*, 1994), D. Mitanu, S. Tálea, M. Hvoreckog, V. Pankovčinu, S. Rakúsa, J. Juráňovu, J. Bodnárovu i dr. Autori pišu uz pomoć ironije, parodije, sarkazma, apsurda, aluzija i intertekstualnosti, čime dokazuju da je jezik samo igra. Česte teme su tjeskoba, strah, nesigurnost, nemogućnost stvaranja odnosa, nemogućnost da se zna pravo stanje stvari, zasićenost svijeta koji nas okružuje vijestima i informacijama, ali i nemogućnost oslobađanja čovjeka.⁷

Možemo zaključiti da je književnost bila pod velikim utjecajem političkih i društvenih događanja i zbog toga postoji mnoštvo pravaca u drugoj polovici dvadesetog stoljeća. Danas je kultura otvorena prema zapadu što je donijelo puno dobrih, ali i negativnih utjecaja na pisanje, kao što su komercijalnost u književnosti, pornografija, neoriginalost, šund i dr.

---

⁵ Ibid., str. 750 – 785.

⁶ U Čuzy Ladislav a kol.: *Panoráma slovenskej literatúry III*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2006., str. 11 – 14.

⁷ Ibid., str. 143 -149.

Sloboda zauzima velik prostor u drugoj polovici dvadesetog stoljeće jer svoj rad započinje već 1958. godine, a njegova djela se izdaju posmrtno i u 21. stoljeću. Budući da su tadašnje političke i društvene prilike utjecale na njegov rad, ključno je njihovo poznavanje za detaljnije razumijevanje pročitano.

3. Rudolf Sloboda - Životopis

Rodio se 16. travnja 1938. godine kao prvo dijete Rudolfa Slobode i Kláre Slobode u Devinskoj Novoj Vesi. Osnovnu školu je pohađao od 1944. do 1952. u rodnom mjestu, a srednju školu je završio u Bratislavi. Godine 1955. razvode mu se roditelji. Majka mu se nakon prvog braka još dva puta udavala. Upisuje studij filozofije u Bratislavi na Filozofskom fakultetu 1957. Nakon dva semestra odlučuje odustati od školovanja i zapošljava se kao radnik u rudniku. Te iste godine u ljetnom izdanju književnog i kulturnog časopisa *Mladá tvorba* objavljuje svoju prvu pripovjetku *Do tohto domu sa vchádzalo širokou bránou*. U listopadu 1958. kratko je radio kao rudar u Petřvaldi kod Karvine, a ostatak 1959. je proveo u Hornoj Suchi. Nakon toga je dvije godine radio kao telegrafist u vojsci. Od 1962. do 1964. radi u željezari Klementa Gottwalda u Ostravi. U prosincu 1964. godine ženi se Vierom Ondrušovou, a sljedeće godine im se rodila kćerka Eva koja je ujedno njegovo jedino dijete. Godine 1966. izdaje svoj prvi roman pod imenom *Narcis*. U rujnu započinje raditi kao urednik *Pionirskih novina*, te surađuje s izdavačkom kućom Smena. Drugi roman pod nazivom *Britva* izdaje 1967., a prvu zbirku pripovjedaka *Uhorský rok* 1968. Treći roman izdaje već 1969. pod imenom *Šedé ruže*. Sljedeći prozni uradak *Romaneto Don Juan* objavljuje 1971. godine. Godine 1973. izdaje lektiru za djecu i mladež, preradu Homerove *Ilijade*. Redatelj Otakar Křivánka je 1975. snimio film *Milosrdný čas* prema scenariju kojeg je napisao Sloboda, ali film nije postigao veći uspjeh. Druga zbirka pripovjedaka izlazi mu 1976. godine pod imenom *Hlboký mier*. Godine 1977. izdaje roman *Hudba* i zbirku pjesma *Večerná otázka vtákovi*. Sljedeće godine prvi put pokušava počiniti samoubojstvo, a nakon toga završava na liječenju psihijatrijskog odjela u Pezinku.

Godine 1979. umire mu otac od posljedica zloćudne bolesti. Sloboda se brinuo za njega do samog kraja što uvelike utječe na njegovo pisanje, posebno u romanu *Rozum*. Iste godine je izdao roman *Vernost'*. U rujnu počinje pisati dnevnik koji je pisao neprekidno sve do svoje smrti 1995. godine. Prvi zapis u dnevniku je datuma 15.9.1979., a posljednji urednice Viere Prokešove dana 25.9.1995. Rukopis se sastoji od 21 bilježnice.

Sljedeći film koji je nastao prema scenariju *Vernost'* je *Karline manželstvá* u režiji Vladimíra Kavčiaka 1980. Te iste godine Sloboda si je ponovno pokušao oduzeti život nakon čega odlazi na liječenje.

Sljedeći roman *Druhý človek* izlazi 1981. godine i s njim započinje ciklus „društvene“ proze. Roman *Rozum*, izdan 1982. godine neizravno posvećuje svojem ocu. Na vlastito traženje smješten je na liječenje od alkoholizma nakon još jednog pokušaja samoubojstva. Te godine izlazi odabir iz njegovih starijih pripovjedaka pod nazivom *Dni radosti*. Nova pripovjetka koja je također objavljena pod nazivom *Jar po dlhej zime* govori o problemima liječenog alkoholičara. Sljedeći roman *Stratený raj* vrstom i imenom glavnog lika i osnovnim problemima nadovezuje se na pripovjetku *Jar po dlhej zime*.

Od travnja 1984. godine kratko radi kao urednik u izdavačkoj kući Slovenský spisovateľ da bi već u prosincu iste godine prekinuo radni odnos. Godine 1985. piše prvu verziju romana *Uršula* koja je imala oko 446 stranica. Sljedeće godine počinje raditi za Ústav umeleckej kritiky a divadelné dokumentácie u Bratislavi gdje je radio do konca siječnja 1990. Te se godine njegova kćerka, Eva, udaje za prevoditelja Otta Havrilu i izlazi mu zbirka pripovjedaka *Pánsky flám*.

Roman *Uršula* izlazi u skraćenoj verziji 1987. godine, a izvorni rukopis koji je trebao biti predložak za filmski scenarij je izgubljen. Izdaje zbirku proze za djecu *Ako som sa stal mudrcom*. Iste godine se rodila i njegova jedina unuka Magdaléna.

Sloboda je ponovno pokušao samoubojstvo godine 1988. i još jednom odlazi na liječenje u Pezinok. Sljedeće dijelo koje izlazi iste godine knjiga je autobiografskih eseja *Pokus o autoportrét*.

Godine 1989. izlazi mu knjiga za djecu *Hraničný kameň*, a ideju za nju možemo pročitati u zapisima iz dnevnika. Roman *Rubato* koji izlazi 1990. nastavak je romana *Uršula*.

Nakon 1990. godine Sloboda živi isključivo od skromne zarade samoukog pisca. Iste godine umire mu majka Klára.

Roman *Krv* izlazi 1991. i početak je pisanja s priznatim autobiografskim pripovjedačem.

Zbirka koja izlazi 1992. *Útek z rodnej obce* sadrži stare i nove pripovjetke. Sedmi ožujka 1993. godine premijerno je izvedena kazališna predstava *Armagedon na Grbe* koja je nastala prema njegovom predlošku u režiji Juraja Nvota.

Jeseň je posljednji uradak koji je izišao za života autora 1995. godine. Istovremeno, Sloboda je intenzivno surađivao s kazalištem Astorka na pripremi nove predstave *Macocha*.

Rudolf Sloboda je 6. listopada 1995. godine počinio samoubojstvo u Devinskoj Novoj Vesi. U prosincu iste godine izlazi zbirka pripovjedaka *Herečky*.

Kazalište Astorka je 19. siječnja 1996. premijerno izvelo kazališne predstave *Macocha*. Iz Slobodine ostavštine nastaje autobiografska knjiga *Pamäti*. Do kraja 90.-ih u raznim književnim časopisima objavljuju se ulomci iz njegove dotad neobjavljenije proze *Láska* kao i fragmenti iz dnevnika.

Sloboda se dva puta pojavio u epizodnim ulogama na filmu. Prvi put u Šulikovom filmu *Všetko čo mám rad* i drugi put u Rihakovom djelu *Albert, Albert*.⁸

---

⁸ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001., str.117 – 121.

4. Autobiografičnost ili autentičnost kao stil pisanja

Sloboda je debitirao 1958. djelom *Do tohto domu sa vchádzalo širokou branou* kao nasljednik Tatarkinog složenog stilističkog djela, kojeg karakterizira traženje socijalnog i vlastitog identiteta. Tijekom 60.-ih godina njegova proza uz Johanidesovu opisuje socijalno frustriranog pojedinca u djelima *Narcis* (1965.), *Britva* (1967.) i *Šedé ruže* (1969.).⁹

Sloboda u djelu *Pokus o autoportrét* piše kako su knjige uvijek bile izrazito važan dio njegovog života. Počeo je čitati već u ranoj dobi i to jako puno. Knjige su predstavljale svojevrsni bijeg od teškog života i obiteljskih problema. Tolstoj mu je bio jedan od najdražih pisaca i zbog njega cijeni težak život seljaka

U prvom romanu *Narcis* stvara prototip autentičnog glavnog junaka Urbana Chromog. Složeno stilističko djelo s izrazitim autobiografskim karakteristikama predstavlja inicijaciju mladog čovjeka u društvo, kako seksualnu tako i intelektualnu. Sve do 80.-ih godina zadržava isti glavni lik uz tipičnu epsku strukturu. On tako postaje autor, pripovjedač i glavni lik. U dnevnicima piše da je najvažnije pitanje pripovjedača, a tu preferira stil Marcela Prousta koji piše u prvom licu.

Razbija mit o glavnom liku koji treba biti nositelj i u isto vrijeme ključ smisla proze. Književna slika glavnog lika je jednaka s njegovim unutarnjim, autentičnim, egzistencijalnim i ontološkim bićem. Pripovijedanje priče postaje tako vrlina, sama priča je autentična činjenica koja je ista kao i sve ostale činjenice. Njegov glavni junak nije nositelj radnje, on je samo jedan dio, komponenta, služi samo kako bi uvodio i završavao epizode.¹⁰ Stil pisanja koji preferira možemo okarakterizirati gotovo automatskim i terapijskim pomoću kojeg ispoljava frustracije vlastite egzistencije.

Čitatelja ne privlači dramskim aspektom, jer likovi su s obzirom na opseg teksta statični. Tekstovi pretežno nastaju kao zbir opisa doživljaja i životnih događanja glavnih likova, psihičkih stanja i raspoloženja i stavova koji se odnose na društvene i intimne teme. U početku pisanja njegov pripovjedni stil puno je širi, a s godinama on se smanjuje, te postaje istovjetan s glavnim likom.

---

⁹ U Pruškova, Zora: *Keď si tak spomeniem na šesťdesiate roky*. Bratislava: Proxy, 1994. str. 54.

¹⁰ Ibid, str. 55-57.

Kroz velik broja djela ponavlja iste motive. Jednu tematsku liniju čine djela *Narcis*, *Britva*, *Hudba*, *Druhý človek*, *Rozum* i *Krv*, a drugu *Šedé ruže* i *Romaneto Don Juan*. Odvojenu liniju čine zbirke proze *Uhorský rok* i *Hlboký mier*, *Jar po dlhej zime* i novela *Stratený raj*.

U njegovim djelima prevladava negativizam i nihilizam, glavni likovi su nasilnici, alkoholičari i asocijalni karakteri. Glavne teme su odnosi sa ženom, s prijateljima i kolegama, te stvaralaštvo, samoća, ljubomora, vjera, sreća i brak. One se ponavljaju kroz sva njegova djela. Iako je često uspoređivan sa Šikulom zbog slične tematike braka i sela, on ih koristi na posve suprotan način. Prema selu je rezigniran, a brak je samo posljedica obitelji koja mora postojati.¹¹

U središtu zanimanja je uvijek čovjek i uloga u društvu, a to dvoje je često u suprotnosti. Na prvi pogled njegovo pisanje može izgledati prilično jednostavno, pogotovo ako se čita samo kronološki. Pomoću metafora kao što su nonsens, snovi, trenutačne ideje ili maštarije, opisuje svoje stvarne želje. Tako u djelu *Britva* koristi nonsense, jer se srami svoje ljubavi prema životinjama: „*Pri Morave topili veľkí chlapci psa. Daniel im povedal, že to nesmú, lebo ten pes vie rozpravať.*“¹² Želi utjecati na događaje oko sebe verbalno, ali neizravnim putem, a kad to ne uspijeva, pribjegava neverbalnim sredstvima.

Koristi satiru, ali nikad izravno, uvijek zakulisno. Ponavljaju se teme i motivi koji nekad završavaju pozitivnim ishodom, nekad negativnim. Možemo reći da je njegova proza eksperimentalna, likovi se nalaze u sličnim situacijama, ali reagiraju posve drugačije, kao npr. u djelima *Hudba* i *Britva*, gdje se glavni likovi zaljube u plesačicu, samo što u jednom romanu njihova ljubav ima pozitivan ishod, a u drugom negativan.¹³

Rečenice, motivi, epizode, pripovjetke i romani su uglavnom značenjski neautonomni i oslanjaju se na kontekst. Značaj nekih motiva i rečenica shvaćamo tek nakon pročitano djela ili više njih. Pritom se glavni junak poziva na kontekst koji je nama kao čitatelju nepoznat ili ne postoji.¹⁴

---

¹¹ U Mikula, Valér: K poetike Slobodovej prózy. Bratislava: Romboid, 15, 1980., br. 1, str. 64.

¹² Sloboda, Rudolf: *Britva*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1967., str. 95.

¹³ Mikula, Valér. Nav. dj., 1980., str. 67.

¹⁴ Ibid, str. 69.

Možemo zaključiti da kod Slobode postoje tri ciklusa stvaralaštva podijeljena na mladenaštvo, zrelost i starost, te inicijaciju glavnih likova – seksualnu, socijalnu, profesionalnu i egzistencijalnu.

U djelima koja su napisana 90.-ih godina, kao što su *Krv*, *Pamäti* i *Jeseň*, mijenja se njegov način pisanja. Ne piše više u trećem licu, nego prelazi na autobiografskog junaka. Sve više se povlači u sebe i koristi ironiju, humor i skepsu kako bi se lakše suočio s težim temama koje donose starost i bolest.

Tijekom tridesetogodišnjeg stvaralaštva zadržava tematski i stilski kontinuitet, ne samo što se tiče same fabule gdje opisuje više ili manje autobiografski utemeljenog glavnog lika, nego i opisivanja doživljaja i osjećaja, uvijek imajući na umu čitatelja. Pomoću raznih maski, a ponekad i sasvim otvoreno, on se obraća čitatelju sa savjetima.

Kada piše o svojem pisanju u dnevnicima, kaže da čovjek može pisati samo o onome što je doživio, pa tako on piše o sebi i svojem životu, jer je to jedina prava istina o kojoj može pisati. Smatra da je puno zanimljivije i logičnije pisati o svakodnevnim problemima i malom čovjeku, jer na svijetu ima jako malo posebnih i originalnih priča. Pišući tako o sebi predstavlja svima svoju intimu na objektivan i realan način.

Kritika je opetovano kritizirala stvaralaštvo Rudolfa Slobode zbog autobiografskih elemenata, osporavajući im umjetnički značaj smatrajući da samo prepričava razne epizode iz života kroz ironizirajuću samorefleksiju. U dnevnicima tako piše da su tražili da potvrdi kako je on glavni lik *Rozuma*, na što je on odgovorio kako nije u cijelosti. Neki su išli toliko daleko da su tvrdili da se ne može razvesti, jer bi se izgubila autentičnost između njega i lika iz *Rozuma* i onda bi morao napisati novo izdanje romana u kojem bi se lik razveo od žene.

Na problem autentičnosti i autobiografskih elemenata i sam se osvrnuo ne samo u dnevnicima nego i u djelu *Pokus o autoportrét*: „*Od môjho debutu ma sprevádzaju ambivalentné hodnotenia: z autenticity sa raz vyvodzuje veľkosť mojich prác, ale zároveň aj akési malé majstorstvo, pokúenosť, povrchnosť. Pritom recenzenti i solidni kritici veci podávajú tak, akoby poznali každý deň môjho života a mohli ho porovnávať s mojimi knihami. Bez mrknutia okom, ako by povedal Hašek, triedia moje knihy na autentické a menej autentické, na autobiografické a menej autobiografické, a raz je to plus, raz mínus. A to som si nespôsobil*

iba sám – lebo aj iní autori radi mystifikujú – to spôsobila zotrvačnosť nášho kritického frontu.“¹⁵.

Smatra se da je glavni razlog nepriznavanja korištenja autobiografskih doživljaja želja za očuvanjem privatnosti njega kao osobe. Korištenje autobiografskih elemenata je zapravo zanimljiv način prikrivanja vlastite ličnosti, jer nam autor može namjerno predstaviti suprotne karakteristike glavnog lika kojeg smatramo istovjetnim njemu. Tako autobiografski način pisanja može biti s jedne strane otkrivajući, ali u istoj mjeri skriven pomoću raznih maski koje pisac odabire kako bi pokazao točno onoliko koliko on sam želi.

---

¹⁵ Sloboda, Rudolf: Z tvorby. Bratislava: Slovenský tatran, 2002., str. 354.

5. Autobiografski elementi u djelima: Narcis, Rozum i Krv

Usporedbom triju romana *Narcis*, *Rozum* i *Krv* želimo ukazati na čvrstu vezu između autobiografskih elemenata i glavnih likova koji se mijenjaju kroz vrijeme, ali ujedno i ponavljaju kroz tri spomenuta romana. Period nastanka triju ključnih romana Slobodinog opusa duži je od dvadeset godina, kao i pogled na njihov nastanak, te različitu kulturno – političku situaciju. Ono što je prepoznatljivo u njima jest opisivanje razmišljanja i osjećaja glavnih likova uz pripovjedača kao neutralnog promatrača koji se identificira sa subjektom.

Teme i motivi se izmjenjuju neprekidno. Najava nove teme započinje novim poglavljem koje je označeno naslovom (*Narcis*), brojem (*Rozum*) ili kombinacijom toga (*Krv*). Ti skokovi s jedne teme na drugu nam se ne čine kao nešto neprirodno, već predstavljaju jedan kontinuitet jer su tekstovi monotematski. Glavni lik nas ponekad iznenađuje svojim reakcijama i ponašanjem. Ponekad reagira kao intelektualac, a nekad nas iznenadi naivnošću ili neznanjem. Djelovi radnje mogu izazvati dosadu kod čitatelja, ali s ostatkom teksta tvore kompaktnu cjelinu i potrebno ih je uzeti u obzir za potpuno razumijevanje napisanog.

5.1. Narcis

Djelo *Narcis* je nastalo u dva navrata. Prvi dio je napisan za vrijeme rada u rudniku između 1958. i 1964. godine. Prijatelj i pjesnik Ľubomír Feldek je izabrao dio iz njegovih dnevnika koji je objavljen u *Mladoj tvorbi*, tj. poglavlje *Horúci augustový deň rozpomienok*¹⁶. Nakon povratka iz Ostrave dobio je stipendiju da završi svoj roman koji u cijelosti izdaje 1965. godine. Autor crpi inspiraciju iz antičke mitologije – Narcis iz grčkog mita bio je prelijep i kad se pogledao u odrazu vode, zaljubio se u vlastiti lik. Sloboda ga koristi kao motiv pisanja, okreće se prema sebi i pokušava naći nešto lijepo i vrijedno u svojem biću. Prvi roman mu je bio izrazito bitan, jer se htio iskupiti roditeljima za napuštanje studija i dokazati ženinim

---

¹⁶ U Chmel, Rudolf a kol.: Slovník diel slovenskej literatury 20 storočia. Bratislava: Kalligram, 2006., str. 360 - 362.

roditeljima da njegov rad ima vrijednost, kako bi postao punopravan član obitelji koji je sposoban svojim radom zarađivati.¹⁷

U knjizi autobiografskih eseja *Pokus o autoportrét* opisuje kako je napisao knjigu *Narcis*: „*Len čo som sa pokúsil napísať niečo normálne, nejaký zápis udalostí, unavovalo ma to, ale potom som tým tuhšie zatínal do toho tvrdého dreva reality, veriac, že je to len štylistická otázka. Ale fakty sú inakšie. Pochopil som, že sa pred realitou rafinovane skrývam, a že mi je dobre aj bez nej. Bolo to poholdnejšie. A preto som začal nemilosrdne, hoci celkom bez chuti a vôle, písať akýsi záznam svojho života, pretransponovaný mierne na iného človeka, dalo by sa povedať beletrizoval som denník...Problém narcizmu som vôbec nevyriešil. Nie preto, že by sa ten problém mal riešiť inak. Ved' to ani nebol pre mňa problém. Proste som si ho vymyslel, a robil som sa, že som ním celý predchnutý. Chcel som vedieť, či to vôbec je problém...*”¹⁸

U ovom odjeljku iz dnevnika vidimo da mu je osobni život poslužio kao uzor za pisanje, iako je to nešto što mu stvara nelagodu zbog teških životnih problema u kojima se tada nalazio, no ujedno mu je omogućilo i suočavanje s njima. Zanimljivo je i socijalni kontekst i usmjerava se na individualnost i subjektivnost u opisu pojedinca, a problem narcizma mu je samo motiv za pisanje knjige. I današnjem čitatelju ona je zanimljiva i moderna upravo zbog toga, jer opisuje svakodnevnicu, nijedan detalj nije izmišljen i čitatelj je svjestan toga.

Radnja romana je jednostavna. Opisuje mladog čovjek Urbana koji odustaje od školovanja i počinje raditi kao rudar. Ovaj podatak se poklapa s piščevim životom koji također napušta studij filozofije i odlazi u Ostravu raditi kao rudar. Odlazak je motiv koji znači odrastanje i samostalnost. Autor, tj. Pripovjedač, okrenut je sebi, preispituje se, pomalo je egocentričan i narcis, jer sve događaje i ljude oko sebe promatra kroz vlastita raspoloženja, emocije i budne snove.

Svijet glavnog junaka je ambivalentan, podjeljen na dobar i loš. Glavni junak je hedonističan, naivan i ekstrovertiran. Motiv sna se pojavljuje u djelu, i to budnog sna, opisi maštanja, sjećanja na djetinstvo, prirode i rada u rudniku i odnosa sa ženama. Na početku i na kraju novele spominje se Ostrava; na početku romana on dolazi u Ostravu, na kraju odlazi iz nje. Njegova odluka mu predstavlja teret, ali ga ujedno i oslobađa. Ne nalazi svoje mjesto među

---

¹⁷ U Sloboda, Rudolf. Z tvorby. Bratislava: Slovenský tatran, 2002., str. 284 – 290.

¹⁸ Sloboda, Rudolf: Pokus o autoportrét. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1988., str. 42 - 43.

radnicima, no ne uspijeva se uklopiti niti među intelektualcima. Žene mu predstavljaju nepoznanicu, a svi njegovi pokušaji upoznavanja i produbljivanja veze sa suprotnim spolom završavaju neuspješno. Urban snažno doživljava sve oko sebe što ga izolira od bilo koje zajednice u kojoj se nađe. U svemu što je radio imao je jako malo uspjeha; tako je pokušao studirati, ali neuspješno, radio je, ali ne dovoljno dobro, tražio je djevojku, ali bez uspjeha. Njegova najveća slabost je što ne uči ništa iz svojih promašaja, već ih pokušava opravdati logikom.

Bog i vjera se pojavljuju u više navrata kao snažni motivi. Urban je izgubio vjeru u Boga i ne osjeća grižnju savjesti dok krade hranu u kantini ili varajući djevojku. S vremenom sam shvaća da jednostavno nije stvoren kako bi vjerovao i zbog toga na kraju ne očekuje ništa zauzvrat ni od klera niti od Boga.

Narcis je podjeljen na poglavlja koja imaju naslove, a to su *Horúci augustový deň rozpomienok*, *Intermezzo in D*, *Pokus o smrť v duši*, *Nádherné stretnutie s časom* i *Návrat*. Djelo možemo podijeliti i na tri vrste književnog prikazivanja – realistični opisi Urbanove svakodnevnice, reminiscencije na djetinstvo i rodni kraj, te snovi i vizije. Osim pisanja u trećem licu, pojavljuje se i pisanje u drugom licu kako bi se izravno uključilo čitatelja u djelo. Pomoću te metode pojašnjava nam probleme, opravdava ponašanje, itd.

U prvom poglavlju pod imenom *Horúci augustový deň rozpomienok* piše o Urbanu Chromom koji odlučuje prekinuti školovanje i odlazi u Ostravu kako bi postao radnik. Isprepliću se san i java, njegov unutarnji sukobi zbog odluke koju je donio i osuda drugih ljudi koji smatraju da je donio pogrešku koja će ga obilježiti zauvijek. Upravo zbog toga odlazi u novi grad gdje nitko ništa ne zna o njemu kako bi počeo svoj život ispočetka. Prvo poglavlje je napisano kao niz kaotičnih epizoda koje se izmjenjuju. Pomiješani su snovi o anđelima, njegova sjećanja s predavanja, ubacio je dio iz djela filozofa Hegela i Spinoze. Svađa se s filozofima koji mu predbacuju nedostatak vlastitih stavova.

Kroz lik Urbana autor objašnjava svoju odluku o prestanku školovanja. Odustanak od studiranja predstavlja bunt protiv društva, roditelja i samog sebe. Odlučuje prekinuti niz koji društvo očekuje od njega, niz koji bi trebao slijediti jedan perspektivan intelektualac – školovanje, dobar posao i obitelj. Ne može se uklopiti u akademsku zajednicu zato jer to ni ne želi. Stvaralaštvo i sloboda, tj. traganje za slobodom postaju imperativ. Do tada je Urban živio na selu sa svojim roditeljima, a grad donosi mnoštvo mogućnosti i novih želja i ambicija. Želi

se realizirati odustankom od školovanja, jer je to njegova prva odluka koju je izabrao samostalno. Namjerno se odlučuje na taj korak kako bi se distancirao od društva kojemu ujedno svim silama želi pripadati kroz razne odnose sa ženama. Iako žudi za slobodom opsjednut je svojim neuspjehom kako intelektualnim tako i ljubavnim: „*No ty, Urban, ostaneš nedoukom, skrachovaným študentom, ani života, ani ženy si neokúsil...*“¹⁹

Drugo poglavlje *Intermezzo in D* opisuje Urbanovu mladu kolegicu, a ujedno i djevojku Danu. Napisano je iz njene perspektive i pokazuje nam kako ona doživljava Urbana. Njihov odnos ne funkcionira zbog njegovog neiskustva i nesigurnosti sa ženama. Na kraju poglavlja saznaje da se Urban sastaje s drugim ženama s posla i namjerno ju izbjegava. Ona se nalazi u sličnoj situaciji kao i on, jer traži smisao u životu. Odgovor na taj problem vidi u pronalasku muške osobe koja će se brinuti za nju.

U trećem poglavlju Urban opisuje kako doživljava Danu. Ne osjeća nikakvu privlačnost prema njoj, dapače, ona mu se gadi fizički i psihički. Pokušava započeti vezu s drugim ženama, ali koči ga strah od neiskustva. Opisuje putovanje do Bratislave gdje ga u vlaku vršnjaci ispituju u vezi njegovog posla. On je posramljen i ismijan jer ga smatraju najobičnijim radnikom bez obrazovanja. Žudi za bilo kakvim kontaktom s ljudima, osjeća se usamljeno i bez pravih prijatelja. Često luta sam gradom u potrazi za poznatim ljudima. Tako u djelu piše o svojoj usamljenosti: „*Mal by si byť šťastný, že si ťa ktosi všimol, ved' sa neprestávaš sťažovať na opustenosť a na nedostatok priateľstva. A keď máš príležitosť, odhadzuješ si ju. Za to sú veľké tresty. Ak sa nezmeníš, stratiš zmysel pre realitu a umrieš na samotu, ktorú si si sám privolať.*“²⁰

Urban prigovora sebi, jer je „čudan“ i „drugačiji“, jer zna da ga to razdvaja od drugih, ali ne zna kako bi se uklopio i prilagodio da postane kao svi ostali.

U četvrtom poglavlju Urban definitivno prekida vezu s Danom i saznaje da ona čeka dijete s drugim. Jedan dan sreće svoju bivšu simpatiju iz mjesta u kojem je i on živio. To poznanstvo donosi novi osjećaj nade da bi napokon mogao ostvariti neki dublji i trajniji kontakt s nekom osobom. Na kraju ipak ostaje sam i razmišlja o samoubojstvu. Urban osjeća veliko nezadovoljstvo samim svojim postojanjem jer ne shvaća što društvo želi od njega i ne zna što

---

¹⁹ Sloboda, Rudolf: Narcis. Bratislava: Vydavateľstvo Sloart, 2004., str 67.

²⁰Ibid , str. 128.

ga može učiniti sretnim i zadovoljnim. Osjeća da je bolestan, ali ne zna od čega i kako si pomoći. „*Mám dojem, že ma spoločnosť iba trpí. Necítim sa členom spoločnosti...Stále cítim na seba oči spoločnosti, stále sa bojím, že sa nahnevám a niekomu ublížim...*“²¹.

Sloboda opisuje vapaj mladog čovjeka za slobodom i željom za istinskim pripadnjem i prihvaćanjem od društva. U svojem prvom romanu već se pojavljuje težnja za smrću kao bijegom od prevelikih zahtjeva društva. Na taj način smrt postaje jedan od temeljnih motiva koje autor uvijek ponavlja kroz svoje likove, bez obzira na njihove godine.

Zadnje poglavlje čini jedan zatvoreni krug ponovno vraćajući radnju u Ostravu, tj. odlazak iz nje. Opet se izmjenjuju san i java. Opisuje Urbanovu sudbinu nakon par godina. Vraća se na selo, zajedno s Danom i njezinom djecom koju odgaja kao svoju. Nije zadovoljan obiteljskim životom i želi se vratiti natrag na fakultet kako bi mogao biti s mladom susjedom koja će tek krenuti na studij u Bratislavu, ali i to je samo jedna od njegovih neutemeljenih maštarija koje se neće ostvariti. Odlazi u Bratislavu i shvaća da su sve te godine koje je proveo izvan nje bile izgubljene. Vraća se na početak, ponovno je sam i nema ništa svoje.

5.2. Rozum

Roman *Rozum* je nastao 1982. godine. Podijeljen je na 12 poglavlja koja predstavljaju godinu dana u životu glavnog lika. Prevladava ja – pripovijedanje i glavni lik. Većina fabule se odvija kroz unutarnji monolog uz par epizodnih dijelova razgovora. Tekst je napisan u obliku dijaloga, pisac nam se obraća i traži reakciju od nas.

Fabula predstavlja niz unutarnjih razmišljanja koja su nadopunjena epizodama odlaska u grad, razgovora sa ženom, kćeri, majkom ili kolegama na poslu. Opisuje svakodnevnicu, razgovore na poslu i kako nastaju ideje za scenarij.

Naslov romana predstavlja razumnog i racionalnog čovjeka, tj. razuman stav prema životu, a s druge strane opisuje egzistenciju glavnog lika i njegovo asocijalno ponašanje u tadašnjem totalitarnom društvu. Razum predstavlja sazrijevanje, odrastanje i prihvaćanje svojeg života onakvog kakav jest, sa svim manama. Kritizira se dvoličnost i neautentičnost društva. Sukobi

---

²¹ Ibid, str. 188.

s kolegama na poslu ilustriraju ograničavanje stvaralaštva i slobode u radu. Često Sloboda o glavnom liku piše „naš“ junak baš kako bi istaknuo tu važnost društvene uloge.

Opisuje čovjeka od 45 godina koji se upravo vraća iz klinike za odvikavanje od alkohola. Radi kao scenarist u jednoj filmskoj kući, a u središtu radnje je njegov odnos sa ženom, susjedima i kolegama na poslu. Ne ispunjava profesionalne ambicije, dolazi u sukob s kolegama, a i kod kuće ne nalazi spokoj jer mora obavljati sve poslove, pa se zbog toga izolira kako bi pronašao uzrok svog ponašanja. Traži smisao svog postojanja i često razmišlja o samoubojstvu kao jedinom izlasku iz života koji ne zadovoljava njegove intelektualne potrebe. Opis svakodnevnice je u suprotnosti sa sjećanjima iz djetinstva koja su napisana gotovo idilično.

Lik koji u cijelosti prenosi iz vlastitog života je otac i utjecaj njegove smrti na njega. Njegova smrt je sveprisutna u knjizi, sjeća ga se kao savršenog oca i muža, te žali zbog narušenog odnosa i svađa među njima tijekom godina. Osim toga, ocu je posvetio jedno cijelo poglavlje u knjizi zapisima iz svojeg dnevnika. Na taj način je pomogao ocu da iziđe iz svijeta anonimnosti jer je preko 4000 ljudi koji su kupili knjigu pročitao i ulomak iz života njegovog oca.

Otac glavnog lika je bio izrazito ljubomorna i nesigurna osoba, jer nije nikad upoznao svojeg oca, a ta činjenica mu je kasnije utjecala na njegov odnos prema ženama i nepovjerenje, te na raspad braka. Sanjao je da će završiti školu i preseliti se u glavni grad. Slobodi ostavlja zemlju i kuću u kojoj živi, a koja kasnije postaje predmet sukoba između Slobodine sestre i žene, ali i neriješene osjećaje prema majci, jer ih je napustila, koje je vukao sve do kraja života. Grižnja savjesti zbog odnosa s ocem i svađe dan prije njegove smrti kada mu je priznao da boluje od smrtonosne bolesti postaju mu opsesija, jer zna da se i njemu svakim danom sve više i više bliži smrt, te zato preispituje svoje odluke i ponašanje.

Iako voli svoj rodni kraj i sama pomisao da se preseli u grad nimalo mu se ne sviđa, selo opisuje kao mjesto gdje žive samo prljavi i neinteligentni ljudi, a dom je mjesto puno paradoksa, jer se u njemu osjeća istodobno nesretno, ali i spokojno. Dom je bio mjesto sreće i ljubavi u djetinstvu i to ga doživotno veže uz rodni kraj. Nigdje drugdje nije osjećao veću pripadnost nego u Devinskoj Novoj Vesi. Zanimljiva je činjenica da susjedi nisu ni znali da je Sloboda poznat pisac sve do njegove smrti. Danas je jedina uspomena na njega u rodnom mjestu trošna kuća u kojoj je živio i spomenik s njegovim likom.

Kada govorimo o obrazovanju možemo povući paralelu s likom Urbana iz *Narcisa*, jer scenarist u *Rozumu* želi nadoknaditi prekinuto školovanje u mladosti konstantnim učenjem i čitanjem. Glavni lik je Urban, samo sada stariji i iskusniji. Slobodno vrijeme provodi svirajući gitaru i čitajući razne knjige. Stalno je prisutan osjećaj manje vrijednosti, jer nema školovanje s kojim bi se mogao dokazati ili postaviti iznad ostalih. Zbog toga često i razmišlja koliko su kvalitetna njegova djela, ali to ne želi priznati. Poštuje znanje i stalno nešto novo uči. Učenje ga potiče na razmišljanje. Baš kao i Sloboda, cijeli je život proveo u vlastitom usavršavanju okružen knjigama i željom za znanjem.

U ulomku iz romana opisuje važnost samoučenja i razvijanja usprkos nedostatku formalnog obrazovanja. Vidimo da je bez obzira na težak život narušen alkoholom njegov um bio alat koji je najviše cijenio. Tako piše: „*Dodal som, že iní muži v mojom veku sa už nič neučia. Ja čítam ekonomické spisy, matematiku, astronómiu, nedávno som si kúpil učebnicu molekulárnej biológie, patologickej fyziológie – jednoducho chcem byť učený, učené ľudia mi vždy imponovali. Fakticky – to uznám – mnohému z tých vied nemôžem rozumieť, lebo mi chýba vysoká škola, ale poznám problémy tých vied, a teda sa na ich výsledky ani márnivo nespolieham, ani vedu nezatracujem – ja som slovom osvietený muž, samouk. Ak si niekto myslí, že ma tým urazí, keď mi povie samouk, tak je na omyle. Nikdy som nič iné nechcel byť. Aj Sokrates bol samouk.*”²²

U pojedinim trenutcima žali što nije više proživio u svojem životu, što nije više putovao ili izabrao drugačiji način života. Smatra da svijet traži od njega da bude poseban, da za njega ne vrijede ista pravila kao za druge. Mora voditi računa o čistoći kuće, ponašanju žene i kćeri, vrtu, kućnim ljubimcima i novcu, a ujedno biti i izvrstan pisac čija djela će oduševiti kritiku i publiku. „*Nesmiem si dokonečna vtĺkať do hlavy svoju originalitu, lebo celá moja originalita je vynútená, odo mňa sa žiadam aby som bol originálny. Keby som mal dosť síl, možno by som dokázal iné veci a neutešoval by som sa takýmto drobnými radosťami malého človeka.*”²³

Priroda i životinje čine pozitivnu stranu glavnog lika, oni su bijeg od svakodnevnih frustracija i odmor za čitatelja između stranica „nabijenih“ negativnim emocijama. Tako opisuje šetnje s psima po poljima i obližnjoj šumi, vrt, ponašanje životinja, godišnja doba, itd. Time pokazuje da on nije samo intelektualac, nego i čovjek prirode.

---

²² Sloboda, Rudolf: *Rozum*. Bratislava: Svetová knižnica Sme, 2005., str. 47.

²³ Ibid, str. 57 – 58.

Sloboda u romanu spominje druga dva romana, tj. ideje za njihovo nastajanje. Osim lika *Uršule*, tu je još i *Romanetto Don Juan*, ali umjesto pravog naziva romana koristi Don Juan zo Žabokriek. Njegov način pisanja te priče možemo opisati kao stihijski, jer zapisuje ideje onako kako mu padnu na pamet. Priču stvara bez prevelikog razmišlja i ona ga sama odvodi kamo želi. Tako mijenja žanr iz ozbiljnog teksta u grotesknu komediju. Na kraju odustaje od ideje za roman jer mu jednostavno više nije zanimljiv.

5.2.1. O smrti

Smrt je jedan od autobiografskih elemenata koja povezuje Slobodu i glavne likove. Smrt je utjeha nakon teškog života i bijeg od duge i teške bolesti koja bi mu se mogla dogoditi kao starcu. Iako je bio u srednjim godina svog života, o smrti je razmišljao svakodnevno, jer bio je okružen bolešću većinu života. Za njega smrt predstavlja gašenje ideja i duše, ono najvrijednije što posjeduje. Na kraju romana scenarist samo priželjkuje smrt kao spas iz kaosa u kojem živi, jer se ionako već osjeća mrtvo. Život koji živi iz dana u dan mu samo stvara opterećenje, a frustracije zbog neostvarenih želja s godinama postaju sve veće.

„Tie dlhé noci bez slov! Čo vymyslím pre svoj d'alší život? Môj stav, to už nije je ani skepsa, ni hnev, ani zúfalstvo. Je to priama smrť. Som mŕtva duša a som horší ako všetci zločinci sveta. Tí možno ospravedlňovali svoje zločiny povnnosťou, alebo túžili po bohatstve, ale otupenosť citov, ktoré sa mi motajú v hlave, to je smrť. Som zabitý človek.“²⁴

Glavni lik je frustriran na svim poljima života i osjeća mentalnu i fizičku iscrpljenost. Frustracije ga pretvaraju u ogorčenog alkoholičara koji u pojedinim trenucima maltretira svoju obitelj samo kako bi dokazao svoju nadmoć i uspostavio kontrolu barem u jednom segmentu svojeg života. Sebe ne smatra običnim čovjekom, jer oni nemaju vremena za različite interese i ne znaju kako se boriti sa životnim nedaćama. Žali za prošlošću i neostvarenom komunikacijom i životom kojeg je mogao imati, preplavljuje ga osjećaj pesimizma i otuđenosti. Na kraju uopće ne vidi smisao svojeg postojanja, nema ništa drugo osim smrti kojoj se raduje, ali se je i boji. Alkohol i svađe sa suprugom u stvarnom životu i u

---

²⁴ Ibid, str. 303.

romanu postaju svakodnevna rutina. Smatra da je i on bolestan kao i supruga. Postaje hipohondar u stalnom strahu od bolesti i smrti.

On i društvo su dva odvojena pojma koja ne mogu živjeti u koegzistenciji jer društvo smatra pokvarenim, a on sam nema ništa što bi moglo pridonijeti njegovom boljitku. „*Čo ja môžem tejto spoločnosti dať? Všetko, čo robím sú lži a povodné optimistické návodi na život, je to všetko lož bez lásky. Som zbytočný človek. Napokon, načo by som mal byť zdravý? Čo moje zdravie prinesie ľudstvu.* „²⁵

Sloboda u eseju *Pokus o autoportrét* opovrgava činjenicu da piše o sebi i to će dokazati time da je on osoba koja ima jako puno posjeta i prijatelja, dok je njegov glavni lik usamljeni muškarac. Ipak priznaje da je iskoristio neke svoje osjećaje kao pomoć u stvaranju lika. Tako piše: „*Mal som teda v úmysle využiť niektoré pocity z tých chvíľ, keď som po nejakej zdrvivúcej kritike ozaj mal pocit, že som nula. Tie pocity však neboli stabilné ako u hrdinu Rozumu.*“²⁶

5.2.2. O odnosu prema ženama

Slobodinim romanima dominiraju razni odnosi sa ženama. Najčešće opisuje vlastiti odnos sa ženom kroz odnos glavnog lika i njegove supruge. To je jedan od najspominjanih autobiografskih elemenata. Slobodina žena je bolovala od psihičkih problema i zajednički život je nešto što je utjecalo na njegovo psihičko stanje i inspiraciju za pisanje. Taj temeljni odnos među supružnicima koji bi trebao biti intiman i blizak kod njih dvoje je u potpunoj suprotnosti. Između njih nema ljubavi, razumijevanja, bliskosti niti iskrenog razgovora. Odnos se bazira na svađama i prepirkama. Ona stalno prijeti da će otići roditeljima, ali to nikad na kraju ne napravi. On ju želi ostaviti, ali ostaje s njom, jer je prihvatio takav život i smatra da nema smisla sad počinjati ispočetka život s nekim drugim, bez obzira što mu taj odnos ne donosi ništa dobro. Smatra da ju mora odgajati i brinuti se za nju. Ide toliko daleko da sebe naziva njezinim pedagogom. Opisuje njezino ponašanje kao ponašanje neke životinje koja bi trebala slušati njegove naredbe. Smatra da nije sposobna za život i da ne zna ništa o ničemu.

---

²⁵ Sloboda, Rudolf: Rozum. Bratislava: Svetová knižnica Sme, 2005., str. 283 -284.

²⁶ Sloboda, Rudolf: Z tvorby. Bratislava: Slovenský tatran, 2002., str. 340.

O svojoj supruzi i ženi glavnog lika u Rozumu piše: „*Ked' som si bral svoju ženu, predsavzal som si, že ju celkom vyliečim. Bol som múdrejší ako všetci lekári. Často som sa hádal s docentmi a dokazoval som im, že ženina choroba spočíva v niečom inom, ako sa domnievajú. Cítil som, že potrebuje tvrdé, obyčajné prostredie, ktoré by s ňou zachádzalo rovnako ako so zdravým človekom. Kým sme však bývali v meste u svokrovcov, moje psychiatrické experimenty nemali úspech, lebo som musel rešpektovať svokra, svokru a švagra, a tí zachádzali so ženou priveľmi ohľaduplne. Trvalo desať rokov, kým som pochopil, že musím s ňou odísť a žiť v takých tvrdých podmienkach, aké sú v Novej Vsi.*“²⁷.

Sam je izabrao svoju sudbinu u kojoj će on uvijek biti onaj neshvaćeni i glas razuma. Težnja prema takvom neravnopravnom odnosu očito ukazuje na njegove nesigurnosti i strahove koje je nasljedio od oca i odnosa s majkom. U jednom paragrafu piše zašto je zapravo izabrao svoju ženu. „*Ja som si však vybral ženu podľa svojho oca. Ked' si porovnáam otcovu a ženinu lásku k životu a vôľu žiť, túžbu po zdraví a sebauplatnení, ich ambicióznosť, aristokratickosť, vychádzajú sa mi skoro ako príbuzni, ako otec a dcéra.*“²⁸ Otac mu je oduvijek bio uzor i divio se njegovoj životnoj energiji koju je prepoznao u svojoj ženi unatoč bolesti. Protivi se razvodu prvenstveno, jer se onda ne bi mogao za nikoga žrtvovati, ali i jer se divi njenoj vjernosti.

Obitelj mu je teret, ali i motivacija koja ga pokreće svakog dana kao inspiracija za život i pisanje – „*Na jednej strane by som sa cítil dobre, lebo by som sa mohol venovať inej žene, možno aj iným deťom, ale stratil by som svoju najvlastnejšiu schopnosť, ktorú som získal seba výchovou, rešpektovaním rozumu, totiž schopnosť ustavnične se za niekoho obetovať.*“²⁹

Zapravo ne možemo reći da postoji odnos između njega i supruge, već samo odnos njega prema njoj, a on je ambivalentan. Teško je uočiti razliku između stvarnog odnosa i odnosa njegovih likova, ako ona uopće i postoji. Ona ga održava na životu, njeno ponašanje ga potiče na razmišljanje i pisanje, ali ujedno ne može biti s njom, jer mu nije životni partner, već samo osoba za koju se mora brinuti. S druge strane, žena ne shvaća zašto bi mu trebala biti zahvalna

---

²⁷ Sloboda, Rudolf: Rozum. Bratislava: Svetová knižnica Sme, 2005., str. 250.

²⁸ Ibid, str. 252.

²⁹ Ibid, str. 266.

kada je prema njoj samo grub. Iako na prvi pogled djeluje kao potpuni egoist, pronalazimo u njemu ljubav prema ženi u svakodnevnoj brizi i riječima sućuti.

Odnos s kćeri je brižan, zaštitnički i stvaran. Ona povezuje Slobodu i suprugu kao trajna i neraskidiva veza, ali Sloboda ima bitniju ulogu u njenom životu nego majka, jer joj je za razliku od nje čvrst oslonac i autoritet. U romanu *Rozum* je često kamen spoticanja, jer nisu suglasni u odlukama koje se tiču kćeri. Smatra da ju mora kontrolirati kako ne bi otišla krivim putem. Njegove greške kao preljub s udanom ženom razlog su zbog kojeg se boji za svoju kćer. Proganja ga osjećaj krivnje samo zato jer zna da bi to netko isto mogao napraviti njegovoj kćeri: „*Vtedy som zacítíl veľmi zreteľne výčitku: bojím sa o dcéru preto, lebo som zradil svoju ženu. Teraz sa obávam, že sa to raz môže stať aj dcére. Že raz aj ju muž podvedie. Nemôžem teda chcieť, aby život bol ku mne lepší, ako som ja k iným. Ak klamem ja, budú aj mňa klamať – alebo moje dieťa.*“³⁰

U *Rozumu* on više nije mlad i naivan mladić kao u *Narcisu*, koji misli samo na sebe i svoju budućnost. Jedina osoba do koje mu je iskreno stalo jest kćer i zbog toga još više preispituje svoje odluke.

Odnos s majkom je kompleksan i predstavlja najdužu veza u njegovom životu. Majci zamjera ostavljanje oca u djetinstvu, ali joj je zahvalan na brizi dok su živjeli skupa. Majka je sad starija žena koja u mnogočemu nije ni sama odrasla. Više puta tijekom života se udavala i ne zna funkcionirati bez muškarca pored sebe. Njena nepripremljenost da bude majka u ranoj dobi dovela je do otuđenosti od djece. Ne možemo reći da ima blizak odnos s ijednim od svoje troje djece ili unučadi. Ona je njegova majka, a to je činjenica koju je teško prihvatiti, jer ga ništa zapravo ne veže za nju. U tom odnosu možemo nazrijeti zašto se kasnije teško vezao za druge žene u životu. Neostvareni kontakt s majkom ostvario je s kćeri.

Na kraju ostaje još odnos s Uršuľom koji predstavlja njegovu drugu stranu. S jedne strane osjeća privlačnost prema njoj, a s druge ga progoni krivnja prema ženi, kćeri i prijatelju kojeg vara. Iako joj u *Rozumu* ne daje previše mjesta, kasnije piše knjigu posvećenu samo njoj.

---

³⁰ Ibid, str. 152.

5.3. Krv

Roman *Krv* je nastao 1991. godina kao posljedni dio svojevrsne trilogije čiji je prvi dio, *Narcis* napisan 1965. Glavni lik je istovjetan pripovjedaču. Dominiraju monolozi, tj. praktički filozofski traktati. Ovim romanom se zatvara životni put našeg junaka koji je sada starac. U njemu zahvaća mnoštvo motiva: obitelj, ljubav, starost, politika, život, smrt, narod, Bog, crkva, revolucija, snaga, slabost, priroda, životinje, budućnost, prošlost, novac i dr. Sadrži manje epizoda i uspomena u usporedbi s *Rozumom*, ali su one prikazane realističnije i povezane su s trenutačnim problemima kod kuće i s obitelji. Možemo konstatirati da je roman reflesivno, politički i kritički angažiran.

Radnja je smještena u razdoblje nakon revolucije 1989. godine. Podijeljen je na poglavlja koja imaju naslove ili brojeve. Naslovi upućuju na glavni problem o kojem će Gazda – glavni lik, diskutirati ili ga opisivati. Prvi put se posvećuje široj socijalnoj okolini i analizira život prije i poslije raspada Čehoslovačke. Glavni lik je u mirovini i dane krati kućanskim poslovima i posjetama uz stalnu brigu za egzistenciju. Ima problema sa snalaženjem u novoj političkoj i društvenoj situaciji, jer ne zna koja je njegova uloga u njoj. Osjeća da više nije ni potreban, niti željen od strane društva, jer je star i nemoćan.

Na početku romana u prologu se opisuje glavni lik. Nema imena, cijelo vrijeme ga naziva samo Gazda. Opisuje kako se već u četrdesetoj godini osjećao star i bolestan. Prestao je vjerovati u Boga kada je imao 17 godina. Ta godina za njega označava prestanak djetinstva, kada dijete postaje odrastao čovjek koji više ne može vjerovati u iluzije, tako da je ostatak svojeg života proveo u potrazi za vjerom. Likovi u obitelji koji se pojavljuju u knjizi ljudi su iz Slobodine najbliže okoline. Imena i događaji se podudaraju do najsitnijih detalja, kao što su raspad braka njegovih roditelja, novi partner njegove majke, ime zeta, unuke, kćeri, sestara i dr. U poglavlju od 1959. do 1964. opisuje odustanak od fakulteta i odlazak na rad u Ostravu, što ga izravno povezuje s Urbanom iz *Narcisa* i samim sobom.

Kao i u prethodnim romanima pauze od radnje ili monolog prekidaju se opisima prirode, Sandberga i Kobyle koji ga vraćaju u djetinstvo i sanjarenje. Priroda predstavlja stvarni život koji stalno teče i ljepotu koja se ne može usporediti s ničim. Uvijek je u suprotnosti s njegovih duševnim stanjem. Život uz granicu učinio ga je svjesnim i osobnih granica tako da je ona za njega imala simbolično značenje. Pogled na Austriju s druge strane rijeke u njemu je budio znatiželju i poštovanje.

Ime Gazda je simbolično na više razina, jer on ne samo da je gazda svojeg imanja nego i gazda koji upravlja životima žena iz najbliže okoline. Tako je primoran pomagati shizofreničnoj ženi, majci, kćeri, sestrama i unuci. Posprdnio naziva svoju kuću kraljevskom palačom iako se radi o trošnoj seoskoj kući. Svjestan je činjenice da, iako je on jedini muškarac koji je ujedno i gazda, često upada u zamke žena oko sebe. Naziva se Gazdom jer se smatra centralnom i najvažnijom osobom u obitelji.

Često se prisjeća prošlih vremena iz doba komunizma koje za njega nije bilo razdoblje zabrana, te ne razumije zbog čega se trebala dogoditi revolucija. On ostaje doslovno zarobljen u prošlosti i postaje nepotreban u novom poredku. Ostaje bez posla i dane provodi na selu u šetnjama i sa shizofreničnom ženom.

„Svijetli“ trenutci su ulomci kada ga posjećuje unuka i on ju zabavlja pričama i igrama koje izmišljaju. Osim toga prisjeća se svog djetinstva, prvih ljubavi i seoske idile. Djetinstvo ima i negativne uspomene na neimaštinu i raspad braka njegovih roditelja.

5.3.1. O smrti

Starost donosi nove probleme i strahove. Smrt je prisutna iako se ne spominje kao u djelima *Narcis* i *Rozum*. Sada više nema potrebe za njezinim naglašavanjem jer je glavni lik starac, a starost donosi smrt i bolest sama po sebi. Tako opisuje svoj izgled i razmišljanja o smrti koje se više nimalo ne boji. „*V zrkadle videl veľmi starú tvár a sivé vlasy, bol konečne starec. Zistil, že začína umierať. Možno to nebude hneď, ale vedel, že už sa nemusí zaoberať samovraždou, smrť sa blížila sama. O samovražde často premýšľal aj v mladosti, a to preto, lebo sa smrti bál. Teraz sa jej už nebojí.*“³¹

Jedan od autobiografskih elemenata je spominjanje pokušaja samoubojstva iz 1988. godine i liječenje u Pezinku kao usputni događaj koji je izazvan alkoholom.

U predzadnjem ulomku Gazda opisuje svoja sjećanja na djetinstvo kao zadnji pogled na sretno razdoblje života prije samog kraja. Već u sljedećem poglavlju koje je ujedno i zadnje, Sloboda piše o Gazdi u trećem licu. Gazda je jedan dan samo odlučio nestati s ovog svijeta, a svoj odlazak opisuje jednostavno kao nestanak. Na kraju kaže da se odlučio na to zbog toga

---

³¹ Sloboda, Rudolf: Krv. Bratislava: Slovart, 2009., str. 224-225.

što se smatra optimistom. Njegova borba kao i borba vruga i Boga bit će vječna, borba između dobra i zla.

5.3.2. O odnosu prema ženama

Odnos prema ženama je napokon razriješen jer lik više nema seksualnu moć, pa nema niti potrebu za stvaranjem novih poznanstava niti ljubavi. Nekoliko puta se spominje njegova bivša ljubavnica, izvjesna Čiňanka i u jednoj epizodi žena koja je tražila da imaju dijete skupa, ali glavna ženska osoba s kojom ima najčvršći odnos i dalje je supruga, uz novonastali odnos s unukom. U središtu radnje su odnosi prema politici, novom društvu i ženama iz obitelji. Sada i njegova kćer ima vlastitu obitelj i dijete, ali on se još uvijek prema njoj odnosi kao djetetu koje se ne zna snaći u svijetu. Ujedno majka ostaje udovica, što znači da se treba pobrinuti i za nju.

Svako životno razdoblje donosi nove uloge, pa tako mora pronaći novu ulogu u životu. Tako o tome piše: „*Musí si najst' novú funkcíu. Hej, už je to jasné: musí si priznať, že je dedo, starý otec, človek, ktorý musí byť dobrý a pre ktorého musí byť hlavným človekom vnučka Magdalénka. Ostatní to akosi rýchlešie pochopili – ostatní! Ženy! Gazdova manželka, gazdova dcéra, gazdova matka, gazdove sestry a netere, svokra atd'. Hádám si gazda myslel, že on je hlavnou osobou rodiny? A či nie je správne, že ak aj bol, presúva sa centrum inde?*“³² Glavne odnose u životu ima sa ženama, dijeli ljude na sebe i druge, a drugi su isključivo suprotnog spola. Kao jedini muškarac, smatrao je sebe centralnom osobom sve do starosti, kad je shvatio da će ubrzo izgubiti tu poziciju.

Prvi put opisuje i uzrok bolesti svoje supruge u knjizi. Ona je oboljela nakon uhićenja oca za vrijeme komunizma. Njena obitelj je bila imućnija od Gazdine, a i sama je dosta obećavala na akademskom planu. Nakon bolesti roditelji i okolina prihvaćaju činjenicu da ne može naći boljeg muža od Gazde. Prvi put piše i o tome kako su se upoznali. Objašnjava da ju je svjesno uzeo za ženu bez obzira na njenu bolest. „*Lenže gazda sa s ňou neoženil len tak náhodou – vždy sa mu páčila, vždy ju chcel, poznali sa ešte z gymnázia. Ich vzťah nevzniknul náhodne,*

---

³² Ibid, str.63.

naraz, rýchlo. Pred sobášom sa poznali desať rokov. Keby ju gazdal nechťal, nemal by právo modliť sa a prosiť Boha o pomoc.“³³

Odnos s njegovom drugom sestrom koja živi u Americi potpuno je drugačiji nego sa sestrom koja živi u susjedstvu. Smatra ju inteligentnijom upravo zbog činjenice da živi na Zapadu koji predstavlja slobodu izražavanja, koja je njemu kao piscu i umjetniku iznimno bitna. „*Potom však počúval jej zážitky z ciest po USA a pochopil, že Beáta je taká múdra a inakšia ako jej sestra v Novej Vsi preto, lebo žije v slobodnom štáte, kde je občan plne informovaný a nemusí sa nikde báť povedať svoj názor.*“³⁴

Odnosu prema majci pristupa detaljnije i intimnije nego u prijašnjim djelima. Opisuje njezin odlazak od kuće, život s novim muškarcima, probleme s alkoholom i teškom naravi. Kada se prisjeća djetinstva, daje naslutiti da mu je majka ostala u dobrom sjećanju, smatra da je bila brižna, pomagala mu je i u početku braka. Nakon smrti partnera, Vinca ostaje sama i on je taj koji se mora brinuti za nju.

5.3.3. O radu i politici

Gazda smatra da je radom na bivšem poslu u Ministarstvu kulture za vrijeme komunizma pripomogao u izgradnji tadašnjeg društva. Njegov posao ni obitelj niti država nisu nikad cijenili niti razumijeli, a on je uložio sav svoj intelektualni napor u njega. Nakon par godina odmaka od toga uviđa da je službenik osoba koja mora svoj intelekt staviti u službu države bez ikakvog smisla i svrhe za samog sebe. Novi režim ga je odbacio, a sav njegov rad i napor će biti zaboravljeni kao dio nepodobne prošlosti što ga čini frustriranim i čangrizavim starcem, „...*pod čiernu zem sa zatratí jeho výkon podaný predchádzajúcemu režimu – namiesto toho, aby nový režim hneď zapojil byrokrata do novej activity. Naopak, úradník je považovaná za pilier bývaleho režimu, za príčinu všetkého zla a stagnácie.*“³⁵

Događaj iz prošlosti koji se proteže kroz čitav roman je strah za svoj život zbog optužbi da je bio špijun za komuniste. Zbog nepažnje sam se bio ponudio za špijuna da bi se već sljedećeg

---

³³ Ibid, str.124.

³⁴ Ibid, str. 87.

³⁵ Ibid, str. 304.

dana predomislio i povukao svoju ponudu. Zbog toga je stalno u strahu da netko od nove vlasti ne bi saznao za njegov zločin koji zapravo nije ni počinio. Taj iracionalni strah izaziva komičan efekt, jer Gazda daje veću važnost svojem postojanju i djelovanju nego što je zapravo imao. Sada mu je kao starcu važno da je njegovo djelovanje značilo nešto i ne želi biti označen kao špijun. Strah koji je osjećao tijekom par tjedana dok je trebao špijunirati za komuniste potpuno ga je izmijenio i doveo u stanje grozničavosti i tjeskobe. Ipak je ponosan na činjenicu da nije postao špijun, što znači da nije u potpunosti slab.

Nakon stvaranja Slovačke Republike dolazi do promjena u državi, ali samo prividno. Još uvijek su na vlasti isti političari, samo su izmišljeni novi nazivi stranaka, pa on zbog toga odbija glasovati. Opis izbora nove vlade je komičan. Ljudi su, iako žive u novom režimu, smatrali da moraju izaći na izbore, budući da je strah kao posljedica totalitarnog režima toliko duboko ukorijenjen u građanima. Istodobno, njegovo odbijanje glasovanja obitelj smatra kršenjem zakona, jer ne poznaju svoja prava.

5.3.4. O odnosu sa Bogom

Píše da su ga vjera i Bog oslobodili od alkoholizma. Iako je godinama ateist smatra da ga Bog može čuti i uvijek je bio u strahu od njega. Molio se za sebe, ali na svoj način i svojim riječima. Tako piše: „*Musíme sa modlit' bez ohľadu na našu vieru. Musíme sa modlit' len za seba a cez seba, svojimi slovami.*“³⁶

Osim toga osvrće se na posjet Pape Slovačkoj i na sve nelogičnosti i histeriju koje su vezane uz to. Smatra da njegov posjet neće promijeniti ništa, te da će po njegovom odlasku i dalje ljudi živjeti kao i prije. Kritizira i Crkvu, njeno miješanje u politiku i odbijanje modernizacije, zabranu kontracepcije, osudu razvoda i druge pojave s kojima se ne slaže. Uspoređuje taj događaj s komunizmom i papu sa Staljinom zbog kulta ličnosti. Osuđuje slijepo obožavanje i pretjerivanje u bilo kojem obliku. „*Namiesto Stalina budeme mať pápeža. Tuším nám ten Kristus ani tak veľmi nechýba, máme dosť živých bohov naporiúdzi. A pritom, nech si človek*

---

³⁶ Ibid, str. 123.

tie pápežske slová obracia akokoľvek, niet v nich veľa konkrétneho pre bežný život – sú to také isté frázy, aké našim ušima vpaľovali rečníci na oslovách za minulé obdobia.“³⁷

5.3.5. O hrvatskom podrijetlu

Često u svojim djelima Sloboda kroz glavne likove navodi svoje hrvatske korijene. Tako piše u djelu *Krv* o tome: „A čím je narod menši, tým viac bazíruje na svojom rodnom jazyku. Gazda, pôvodom Chorvát, z tých, ktorí sa do Novej Vsi prisťahovali pred tristo rokmi, si spomína na chvíle, keď po veľkom pijanskom záťahu, úplne zničený a zdemolovaný zistil, že sa zo zúfalstva modlí po chorvátsky a že dokonca zabudol slovenskú modlitbu. Nenadarmo sa rodnej reči hovorí materinská. Stačí, aby v cudzine človek počul slovo vo svojom rodnom jazyku, a celá jeho duša akoby prijala hostiu. To gazda zažil v Ostrave. Tam sa raz stretol s rodákom a ten prehovoril pár chorvátskych slov a ovedy sa stali najlepšimi priateľmi, hoci v Novej Vsi boli k sebe úplne ľahostajní.“³⁸

Na pítanje osjeća li se Hrvatom ili Slovakom ne odgovara nikad izravno. Pítanje identiteta je kompleksno i odgovor na tako jednostavno pítanje povlači za sobom mnoštvo drugih. Pítanje identiteta je povezano s ocem i činjenicom da nije upoznao svojeg djeda. Prezime koje nosi je dobio od bake pa je zato hrvatski identitet bitan jer mu je ta strana obitelji poznata i važnija. Roditelji su mu podrijetlom Hrvati, a kod kuće su razgovarali hrvatskim jezikom. Do pete godine života nije dobro poznao slovački jezik. Jezik nije prenio na kćer jer žena nije poznavala jezik. Zanimljiva je činjenica da se prilikom popisa stanovništva izjasnio kao Hrvat očito s težnjom odvajanja od ostatka sredine ili kao odgovor na dosljednost u praćenju svojih izjava u romanima gdje su glavni likovi kao i on porijeklom Hrvati.

Kada piše, često komentira svoje podrijetlo i dokazuje ga korištenjem kroatizama i ulomcima dječjih pjesmica. Ipak, koliko je poznato, nije nikad napisao ništa na hrvatskom jeziku, jer nije imao formalno obrazovanje.

---

³⁷ Ibid, str. 140.

³⁸ Ibid, str. 107.

6. Autobiografski elementi u djelima za kazalište i televiziju

Osim romana, pripovjedaka, knjiga za djecu i eseja, pisao je i filmske scenarije i kazališne predstave. Tijekom 70.-ih radi kao scenarist za Slovensku filmsku tvorbu uglavnom zbog financijskih razloga. Nije postigao veći uspjeh s filmovima, ali se zbog toga više proslavio kazališnim komadima zahvaljujući predstavama *Armagedon na Grbe* i *Macocha* koji su nastali na kraju njegovog stvaralaštva u 90.-im godinama. Nastali su kao uspomena na majku i općenito majčinstvo i muško ženske odnose. Uglavnom je surađivao s redateljem Jurajom Nvotom i glumicom Zitom Furkovom koja je igrala glavne ženske uloge. Upravo je ideju za nastanak drame *Armagedon na grbe* dobio nakon smrti svoje majke na prijedlog jedne glumice.³⁹

Tako sam piše o podrijetlu predstave: „*A práve v takomto pomätenom mesiaci, niekoľko týždňov po matkinej smrti, ma navštívili dve ženy, jedna mladá a jedna staršia. Mladá a staršia si vypočuli moje teórie o smrti a Bohu, moje obširne teologické komentáre k teóriám o smrti, Bohu a živote; trpezlivo sedeli, lebo po istom okamihu zistili, že ich aj tak nepočúvam (ako nikoho), a bolo teda pre ne poholdnejšie mlčať. Tá staršia pani, herečka, poznamenala, že by som mal napísať divadelnú hru, monodrámu, priamo pre ňu... Bolo vcelku poholdné prijať ako tému život mojej matky – ten nápad skrsol rýchlo a iný som sa ani nesnažil vymýšľať. Vedel som, že o matke budem rozmýšľať tak či tak. Keď o nej napíšem hru, bude to jednak matkin pomník, jednak si sám ujasním mnohé ťaživé a zatiaľ nejasné a temné vzťahy. Matka a jej život sa mi v snoch, ale aj inak stále javila ako obrovská snehová hora, ako Mount Everest, ako čosi nedostupné, nezvládnuteľné. Písanie hry a možno aj spolupráca s režisérom a herečkou by mi možno pomohli ten vrcholec nejako zvládnuť. Už po niekoľkých dňoch vznikla takáto schéma hry: bude mať tri časti – mladá matka, jej stredný vek, staroba a smrť. V závere sa zjaví živý herec mladý muž, matkin syn, s ktorým bude tesne pred smrťou komunikovať.*“⁴⁰

Činjenica da su glavne junakinje njegovih drama žene ne smije nas prevariti da u njima nema autobiografskih elemenata, jer upravo kroz njih Sloboda otkriva sebe. Otkriva ono nepoznato

---

³⁹ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001.

⁴⁰ Sloboda, Rudolf: Herečky. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1995., str.118 -119.

u sebi, ali i u drugim ljudima. Traži smisao života u samome sebi i u odnosima s najbližima, u ovom slučaju s dvije najvažnije žene u njegovom životu – majkom i suprugom.

6. Autobiografski motivi u djelima Rudolfa Slobode

Pojmom motiv nazivamo najmanju tematsku jedinicu ili najmanji dio književnog djela koji zadržava neko relativno samostalno značenje u okviru teme.⁴¹ Sloboda crpi motive iz svakodnevnog života, bliskih ljudi i vlastitih promišljanja.

Opisuje svoju rodnu kuću, kraj i ljude koji ga okružuju samo zato što mu je lakše opisivati nešto što poznaje, a ne mora izmišljati. Činjenicu da piše u prvom licu smatra glavnim razlogom zašto ga kritika optužuje da piše o sebi. A i ako bi pisao o sebi zapravo bi pisao o svakodnevnim problemima svakog čovjeka jer pisac nema potrebu pisati za sebe, nego za druge. Možemo donekle razumjeti opravdanost njegovih argumenata, ali nepobitna je činjenica da mu većina kako motiva, tako i likova jest bazirana na vlastitim doživljajima, što i sam priznaje.⁴²

Glavne autobiografske motive koji se protežu kroz autorov čitav opus možemo podijeliti u četiri skupine :

1. Profesija, spol i inicijacija
2. Obitelj
- 3, Zemlja, priroda i Bog
4. Samoubojstvo

---

⁴¹ Solar, Milivoj: Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga, 2005., str. 48.

⁴² U Sloboda, Rudolf: Z tvorby. Bratislava: Slovenský tatran, 2002., str. 246 – 265.

7.1. Profesija, spol i inicijacija

Kada govorimo o ovoj skupini motiva, iz piščevog životopisa možemo saznati zašto mu je toliko bitan motiv profesije. Nedostatak formalnog obrazovanja i mišljenje kritike utječu na njegovo stvaralaštvo na način da stalno propituje vlastitu kvalitetu rada. Namjerno ističe svoj laicizam i poigrava se tom činjenicom dok mu kritika u tekstovima traži filozofske ideje. Laicizam je za njega stvar prestiža, jer ga izdvaja iz mase književnika s formalnim obrazovanjem.

Piše o raznim profesijama, npr. student i radnik u *Narcisu*, scenarist u *Rozumu*, urednik u *Britvi*, policajac u *Šedé ruže*, Gazda u *Krvi*. U romanima tako glavni likovi nailaze na probleme prilagodbe na komplikacije, frustracije i prepreke koje su si sami napravili.

Spol je povezan s inicijacijom. Možemo povezati tri romana koji se smatraju triptihom, jer tvore jedan logičan slijed: *Narcis* (1965.), *Rozum* (1982.) i *Krv* (1991.). Motiv inicijacije u ovim romanima različit je kod raznih likova jer se odnosi na različita razdoblja života. U romanu *Narcis* odnosi se na seksualnu inicijaciju, u *Rozumu* na profesionalnu, a u romanu *Krv* na starost i smrt.

7.2. Obitelj

Pogled na obitelj i brak mu je pragmatičan i objektivan. Brak je nešto što se treba dogoditi kako bi čovjek imao obitelj, ali s vremenom svaki brak gubi sve više na smislu, jer nestaje ljubavi i iskrenosti među partnerima. U većini romana piše o prevarama i avanturama koje obično završavaju na groteskan, apsurdan ili komičan način (*Britva*, *Šedé ruže*, *Romaneto Don Juan*, *Rozum*, *Druhy člověk*, *Krv*, *Jeseň*). Gotovo svaka Slobodina obitelj ima velike probleme. Uništavaju ih nevjera, ljubomora, alkoholizam, nedostatak ljubavi, bolest, smrt, ravnodušnost, nemogućnost da imaju djecu, itd. Likovi su umorni od bračnog života, ali sama institucija obitelji nije negativna, već njezin uspjeh zavisi o naporima koje članovi ulažu u nju.

Vlastiti brak, kao i onaj svojih roditelja, često spominje u svojim djelima. Iako je u braku s mentalno bolesnom ženom, nada se pozitivnom ishodu i njenom oporavku. Njegova majka je imala samo šesnaest godina kad je stupila u brak s dvanaest godina starijim Rudolfom, a brak

im je nakon troje djece 1955. godine završio razvodom zbog psihičkih problema njegove majke (manične depresije i alkoholizma) i agresivnosti i ljubomore njegovog oca. Sve do 90.–ih godina ne spominje oca i majku u svojim romanima, osim u djelu *Rozum* koji je svojevrsna posveta ocu. U kazališnim komadima kao što su *Armagedon na Grbe* (1994.), *Macocha* (1996.) i *Herečky idú do neba* (1998.) piše o majci.⁴³

S obzirom na obiteljsku povijest institucije braka, želi očuvati vlastiti brak pod svaku cijenu. Iako predbacuje mnogo toga ženi, strah od samoće i dužnost prema kćeri prisiljavaju ga da ostane u braku. Piše o razlozima zbog kojih je još uvijek u braku, ali glavni motiv ostaje strah od nečeg novog i stranog, dok mu je sadašnje poznato i ne traži nikakvu promjenu od njega. U romanima *Britva* i *Druhý člověk* govori o udaljavanju supružnika koje rezultira prevarom. Glavni likovi pokušavaju spoznati sami sebe, a kako u tome ne uspijevaju, ne mogu ni održati odnos s partnerom.

Stav prema roditeljima se mijenja tijekom godina. Kao dijete držao ih je na pijedestalu. Par godina poslije počinje ih doživljavati realističnije i dolazi do problema koji u odrasloj dobi eskaliraju i ostaju neriješenima do kraja njegovog života, ali unatoč svemu ostaje im zahvalan. Otac želi da bude što sličniji njemu, dok on želi živjeti vlastiti život i odbija se približiti očevom idealu. U romanu *Krv* glavni lik analizira svoj odnos s roditeljima. Smatra da su očevi savjeti o braku bili previše naivni, ali bez obzira na to ih cijeni, jer zna da su došli u najboljoj namjeri. U starosti je shvatio da nasljeđe koje je dobio od roditelja nije materijalno, već duhovno. To su uspomene na djetinstvo koje predstavljaju najveću sreću i najljepše uspomene koje je imao u životu.

Odgoj je povezan s obitelji i često se ponavlja kao motiv u njegovim djelima. Odgoj utječe na karakter likova i u samoanalizi se uvijek vraćaju na postupke roditelja u načinu odgoja. Sloboda opravdava likove koji za sve svoje probleme okrivljuju odgoj i roditelje jer si ne mogu pomoći. Smatra da ih je odgoj napravio takvima. Prema njemu nitko ne može biti sam od sebe zao, nego ga je netko tome naučio. Za odgoj djece u njegovim romanima odgovoran je otac kao glava obitelji. Roditelji odgajaju djecu tradicijski, u skladu s običajima sela. To znači da su obitelji mnogobrojne i da ih se uči pristojnosti, poslušnosti, poštovanju prema starijima, vjeri u Boga itd. Iako kasnije odbacuju vjerovanje u Boga, u njima ostaju ukorijenjene vrijednosti koje su im usađene već u najranijoj dobi.

---

⁴³ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001., str. 107 – 116.

Alkoholizam se također pojavljuje u obiteljima o kojima piše. Alkoholičari su uglavnom muškarci, uz iznimku njegove majke. Njegova majka je postala alkoholičarka tek nakon rođenja djece. O alkoholizmu piše iz iskustva, čime dodatno povećava autentičnost romana. Alkoholičari stalno misle na smrt. Za njih opijanje predstavlja polagano umiranje, pomoću alkohola barem nakratko zaboravljaju na svoje probleme. Ako se glavni lik ide liječiti, ne ide zbog nekih vanjskih motiva, već zbog sebe samog, kako bi vratio izgubljeno dostojanstvo. Liječeni alkoholičar postaje boljih mužem, ocem i čovjekom. Alkoholizam unosi u djela i tragikomične elemente.

Roditelji njegove žene opisani su u lošem svijetlu. Smatraju da on nije pravi izbor za njihovu kćer. Postoji rivalstvo među obiteljima u tome tko će više vremena provoditi s unukom i tko više pomaže obitelji. Generacijski jaz se osjeća i u predbacivanju u načinu života i problemima. Glavni likovi priznaju kako ne shvaćaju postupke svojih predaka ili djece. U djelu *Krv* glavni lik koji je djed više je povezan s unukom nego s kćeri upravo zbog generacijskog jaza koji preskače jednu generaciju.

U usporedbi oca i majke u djelima obično preferira lik oca. On je uvijek stabilan, spretniji, spremniji pomoći, bolje rješava praktične probleme nego majka, on je zaštitnik, pomoćnik i branitelj. Majku u nekim djelima uopće ne spominje ili mu predstavlja teret zato što se on kao sin mora brinuti za nju i pomagati joj. U odnosu oca i kćeri u djelima češće glavni lik ima za dijete kćer nego sina i to je uglavnom samo jedno dijete kao kod samog Slobode. Kći je uvijek čvršće vezana za oca nego za majku. U ocu vidi uzor za budućeg muža. Tako u djelu *Britva* piše: „*na dobrého otca pozerá dcéra ako na symbol, ako na budúcu záštitu, ktorá sa skôr alebo neskôr objaví v podobe mladého muža. Otec je pôvodcom nádeje. Ak sa stane veľkým ešte za života, je naňho dvojnásobne pyšná. Ako by nie, veď sa mu koria mládenci, ktorí by mohli byť jej manželmi.*“⁴⁴

Sloboda je imao samo jednu kćer – Evu i jednu unuku – Magdalenku, s kojima je imao blizak odnos. O tome piše i u djelu *Krv* gdje navodi da se nakon poroda stanje njegove supruge pogoršalo jer nije mogla prihvatiti činjenicu da je majka i morala je provesti četiri mjeseca na psihijatriji. Kasnije žena nije nikako mogla pronaći način da se poveže s kćeri pa je svoju

---

⁴⁴ Sloboda, Rudolf: *Britva*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1967., str 52.

pažnju usmjerila na unuku prema kojoj se ponašala majčinski. Njena bolest je bila razlog zbog kojeg nisu imali više djece.

O ljubavi i povezanost prema kćeri piše u djelu *Krv*: „*Gazda neľutoval nikoho – okrem dcéry nemohol nikoho zniest'. Ona bola tým anjelikom, ktorý ho držal celé roky pri živote, ona bola preňho Bohom a zmyslom života – všetok voľný čas venoval jej. A tak aj v najhlbších depresiách stačil jej milý hlások, keď sa vrátila zo školy, a zničený gazda začal s ňou písať úlohy a so slzami v očiach spomínal na svoju tvár, ktorá bola takmer totožná s tvárou jeho dcéry. Mrzelo ho, že dcérku nemal sám, zo seba, ako Zeus Athénu, ale že polovica bola ženina – no aj tak považoval dcérku iba za svoju, svoje dielo, a keď potom ako gymnazistka vykonala to isté, čo on, totiž, že odišla k starým rodičom, gazda neurobil nič, iba myslel na svoju smrť a pil.*“⁴⁵ Iz priloženog vidimo da je odnos koji je imao prema kćeri istovjetan onome iz njegovih romana. Ona je smisao njegovog života, u njoj vidi sebe. Posvećuje joj svaki slobodan trenutak, a njen odlazak od kuće baca ga u depresiju i alkoholizam. Veza među njima toliko je jaka da se on boji drugog muškarca koji bi ga mogao zamijeniti budući da je u nju uložio sve, a netko će mu je na kraju ukrasti.

Odnos prema majci je ambivalentan. Iako ima svojih nedostataka, ipak je voljena. Odnos prema njoj popravljja se nakon njenog pokušaja samoubojstva. Nakon tog događaja ipak joj priznaje da je bila brižna majka u djetinstvu, ali joj predbacuje loš odnos prema ženi. U knjigama njegove majke su domaćice i ne zarađuju za život, jer je za to zadužen otac. Čitatelj može naići na mnoga mjesta u djelima u kojima se spominje njegova majka, nekad su skrivena, ali vrlo često otvoreno piše o majci i o osjećajima koje gaji prema njoj. Djetinstvo je razdoblje sreće, idile i blagostanja za Slobodu i većinu njegovih likova. Često analiziraju djetinstvo i odnos roditelja i uspoređuju ga s djetinstvom svoje djece. Upravo to razdoblje je najviše utjecalo na izgradnju karaktera likova.

Brak je osnova obitelji, a roditelji su uvijek u braku u njegovim djelima. Vjenčavaju se radi potrebe, novca, bilo da su stari, mladi, razvedeni, udovci, udovice, itd. Tako nailazimo na konfliktne i skladne obitelji. Ako dolazi do nevjere, Sloboda ne diskriminira, nevjerni su podjednako i muškarci i žene. Na jednoj strani imamo brak koji je često uzrok tuge, očaja, ljubomore i zavisnosti, a na drugoj strani postavlja se pitanje, želimo li zaista biti slobodni i sami? Sloboda je za njega razdoblje bezbrižnosti, bez ograničenja, obaveza i odgovornosti. U

---

⁴⁵ Sloboda, Rudolf: *Krv*. Bratislava: Slovart, 2009., str. 13.

njegovim djelima nalazimo da je brak nesloboda, pakao, kazna, patnja, žrtvovanje za stvaranje novog života i dr. Na početku braka ljubav između supružnika je velika, ali s vremenom ona nestaje. Alkohol se javlja kao jedan od uzročnika problema, a Sloboda njegovo zloupotrebljavanje čak i opravdava jer smatra da alkohol samo pomaže, jer bi se brak u tom slučaju raspao i bez tog problema, ovako je samo on pridonio bržem rješenju i ponovnoj slobodi: „*Pomáha zväzkom manželským vo chvíľach, keď sa už rozpadajú. V pojedinelých prípadoch manželstvo rozbíja, no nerozumiem, kde tu je tragédia. Pomáha, lebo urýchljuje to, čo by bez neho trvalo dlhšie, a tak sa môžu obe strany len radovať, majú to skôr z krku. Čo proti nemu máte!*“⁴⁶

Nevjera glavnih likova je češće maštanje o samom činu, nego njegovo ostvarenje, jer likovi znaju kako bi njihovo ponašanje utjecalo na ostale članove obitelji. Pritom upadaju u situacije u kojima im se nudi izbor hoće li prevariti svoje supružnike ili ne. Razum je upravo oružje protiv toga, kako ne bi pali u napast da podlegnu niskim strastima. Tako je nevjera nemoralna kao i sve što je povezano s njom. Na kraju je ipak brak glavnih likova neuspješan, a glavni razlog je vrijeme zbog kojeg dolazi do dosade i pretvaranja koji vode u nevjeru. Smatra da je prevara nemoralna, ali često i neizbježna.

Ljubomora je važan aspekt odnosa u braku za Slobodu. U romanu *Britva* opisao je u cijelosti odnos koji se zasnivao na ljubomori između Daniela i njegove žene. Ljubomora je opsesija koja pokreće Daniela i bez koje ne može živjeti. Stvara vlastitu filozofiju oko ljubomore i konstantno razvija teze o mogućnostima prevare koje mu je žena napravila. Brak mu je preveliko opterećenje, ali ni ne želi odustati od njega. Na kraju dolazi do obrata gdje se on potpuno mijenja i odnosi u braku se poboljšavaju da bismo na kraju saznali kako je ubio svoju ženu bez nekog stvarnog objašnjenja. Ljubomora može biti i pozitivna jer likovima daje do znanja da ih partner još uvijek voli.

Na kraju Sloboda govori o dobrim stranama braka koje su više praktične naravi. Najvažnija od njih je da čovjek nije sam. „*Vzťah medzi mužom a ženou je sexualita, erotika, biológia a ďalej priateľstvo, potreba intímnej komunikácie, čiže 'duchovná' zložka vzťahu.*“⁴⁷

---

⁴⁶ Sloboda, Rudolf: Narcis. Bratislava: Vydavateľstvo Sloart, 2004., str 165.

⁴⁷ Sloboda, Rudolf: Listy a eseje. Bratislava: Kalligram, 2004., str. 51.

Razvod nije nešto što dolazi kao opcija. Smatra da su svađe samo dio života koji služe kako bi se supružnici bolje upoznali u potpunosti. Razvod je nešto što utječe na djecu i bližu obitelj.

U djelu iz 80.-ih *Uršula* imamo lik fatalne žene koja jednog svojeg muža ubije, a drugi zbog nje počinu samoubojstvo. Brak nije samo težnja za ispunjavanjem socijalnih uloga i odgajanjem djeteta, nego i način realizacije i upoznavanja samog sebe. Uršula cijelo vrijeme osjeća grižnju savjesti jer je ubila svojeg prvog muža i namjerno se izolira od društva. Njezin lik je ambivalentan, na granici dobra i zla. Sloboda u njoj opisuje osobine ljubomore, ravnodušnosti, egoizma, ali i empatije i grižnje savjesti.

U svojoj zadnjoj etapi stvaralaštva o braku govori bez patetike. Opisuje seksualne frustracije koje donosi starost u braku s mentalno zaostalom ženom i afere s mlađim ženama. Tu nema više sanjarenja o drugom životu s novom ženom niti grižnje savjesti zbog preljuba. Tako u djelu *Krv* piše: *“Frajerky si predstavujú, ako aj iné ženy, že muž stále myslí iba na ne, a je to naopak. Frajerky sú na to, aby gazdovia nemuseli o ženách premýšľať.”*⁴⁸

U zaključku možemo konstatirati da svi Slobodini likovi traže partnera s kojim će podijeliti teškoće svakodnevnog života. Iako je nekad zajednički život težak, on je još gori za one koji ga provode sami. *„Román teda rieši dve veci: človek chce byť sám a nemôže, a po druhe, chce mať (milovať) niekoho a musí byť sám.”*⁴⁹

Životinje su uvijek dio obitelji u djelima. Smatra ih ravnopravnim članovima koji imaju i svoju dušu. Tako o njima piše: *„Žena znovu poznamenala, že tie psy veľa zožerú. Povedal som jej, že ona tiež veľa zožerie, a nikto jej to nevyčíta, nakoniec z hľadiska prírody je človek aj pes rovnocenný.”*⁵⁰ Kao i njegovi junaci cijeli je život bio okružen životinjama, imao je nekoliko pasa i na kraju života je bio sretan jer više nije imao nijednog, jer bi ga njihova smrt previše uznemirila. Životinje su nijema bića koja su bila uvijek uz njega u njegovim teškim trenucima, bića koja daju svu svoju naklonost, a ne traže ništa zauzvrat.

---

⁴⁸ Sloboda, Rudolf: *Krv*. Bratislava: Slovart, 2009., str 4.

⁴⁹ Sloboda, Rudolf : *Vzťah medzi mužom a ženou ako základné dialektické protirečenie románu*, u *Listy a eseje*. Bratislava: Kalligram, 2004., str . 59.

⁵⁰ Sloboda, Rudolf: *Rozum*. Bratislava: Svetová knižnica Sme, 2005., str 13.

7.2.1. Brak Rudolfa Slobode

Oženio se s psihički bolesnom ženom i zbog toga je on bio glava obitelji koja je morala obavljati sve poslove. Odgajao je kćer, brinuo se za ženu i kućanske poslove i zarađivao za cijelu obitelj. Ženu je upoznao još za vrijeme srednjoškolskih dana i uvijek mu se sviđala. Shizofreniju je dobila tek na fakultetu. Ona je bila veoma vezana za njega, te je zbog toga smatrao kako bi počinio grijeh raskidom brak jer je ona dio njega. „*Ona ho má priamo za súčasť vlastnej bytosti*“⁵¹.

Ni njezina smrt mu ne bi donijela olakšanje jer bi joj ostao dužan zbog njene vjernosti. Mnogi su mu predlagali da se razvede, ali za njega to nikad nije bila opcija. Urban u djelu *Narcis* govori da brak između dvoje ljudi koji se ne razumiju može uspjeti samo ako je stvoren čvrsti odnos podređenosti i nadređenosti. U njihovom braku podređena je bila žena, on je obavljao sve uloge i zbog toga je ostvario bliskiji odnos s kćeri. U svojem dnevniku iz 1982. godine opisao je odnos sa suprugom sljedećim riječima: „*Málokto asi vie, čo je to za trápenie žiť s chorou osobou. Je to ustavičná pozornosť a sledovanie, ale za to všetko je len nevďak. Nieкто možno má dojem, že by sa to dalo napraviť nejakým rozchodom. Ale moja žena sa na mňa prilepila ako pijavica, nestrasiem sa jej. Ťažko sa mi tieto slová píšú, radšej by som bo, keby bola zdravá.*“⁵²

7.3. Zemlja, priroda i Bog

Motivi zemlje i prirode se pojavljuju kao refleksije glavnog lika izvan radnje i središnjeg sukoba, te često predstavljaju pozitivne dijelove u tekstu. Motiv Boga i vjere je u suprotnosti s radnjom u prvoj i zadnjoj etapi stvaralaštva, dok u središnjoj predstavlja jedan od identifikacijskih motiva. Tako u *Narcisu* Urban želi postati svećenik kako bi pronašao put prema Bogu i kako bi razriješio probleme u koje se sam doveo. Pitanje vjere je uvijek

---

⁵¹ Sloboda, Rudolf. Nav. dj, 2009, str. 86.

⁵² Sloboda, Rudolf: Z denníkov. Bratislava: Slovenský Tatran, 2002., str.44.

otvoreno i autor različito odgovara na nju, nekad polemikom, nekad mu je ona uzor ili je jednostavno rezigniran prema toj temi.

U *Narcisu* odnos prema vjeri i Bogu predstavljen je kroz njegove odabire kao što su studij filozofije i odlazak na fizički rad gdje se isčitavaju ateistički stavovi. „*Prestal veriť v Krista ako Boha, prestal sa zaoberať rozjímaním o sviatosti oltárnej, ba prestal mysliet' aj na smrť. Bolo mo jedno, či existuje nejaké peklo a nebo. Takáto viera je vratká. Neživ ju pohľadmi na svätcov ani modlením, a staneš sa ateistom. To sa aj stalo... Prestal teda chodiť do kostola a prestal sa modliť. Požičal si učebnice materialistickej filozofie a všetko sa mu videlo také samozrejme a múdre, že sa čudoval, ako mohol tak dlho a hlúpo veriť. Lenže smútok sa zväčšil.*“⁵³

Koristi i biblijske elemente u pisanju, kao u *Narcisu* gdje se pojavljuje lik anđela u njegovim sanjarijama. Istovremeno je opis prirode mračan, puše hladan vjetar, a on je u planini izgubljen s konjem po imenu Albert i dječakom Leom. Andeo predstavlja neku vrstu zaštite, obrane i sigurnosti u takvim nesigurnim uvjetima. Urban je izgubljen na cesti koja predstavlja njegov život i traži svoj izlaz i pravilan smjer.

Pejzaž je prisutan u zadnjoj trećini stvaranja kao Slobodin alterego. Pruškova tako navodi da kroz opise vrta, okoliša oko kuće i domaćih životinja, on opisuje svoje promjenljivo raspoloženje i duševni stav. Posebno se to odnosi na poeziju gdje povezuje ljudski život s ciklusom prirode i godišnjih doba.⁵⁴

Kada govorimo o prirodi, autor piše o gradu i selu, jer njegova obitelj živi na toj relaciji. Ne postoji opozicija između ta dva pola, već harmonija i nadopunjavanje. Selo za njega predstavlja mjesto gdje se čovjek oslobađa svih problema i to želi podijeliti sa svojom kćeri i unukom, pa ih tako vodi u šetnje šumom. Tekstovi ne sadržavaju samo opise mjesta, već i komentare o promjenama koje se odnose na pogoršanje života u gradu i na selu, lošu kvalitetu života, otuđenost i hladnoću ljudi. Prljavština je glavni uzrok degradacije života, kako na selu tako i u gradu, a pogotovo u vlastitom domu. Osjeća da gubi identitet uslijed promjena koje se događaju u izgledu rodnog mjesta. Izgradnja cesta i novih zgrada utječe na njegovo negativno stanje duha. Dom je motiv kojemu se uvijek iznova vraća, bilo da se radi o kući, vrtu, majci,

---

⁵³ Sloboda, Rudolf: *Narcis*. Bratislava: Vydavateľstvo Sloart, 2004., str. 46.- 47.

⁵⁴ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001., str. 79 – 90.

ženi ili obitelji. Predstavlja utočište u kojem može razmišljati, stvarati i u kojem se osjeća sigurno. Mjesto na kojem može naglas razmišljati o stvarima koje ga inače uznemiruju, kao što su samoubojstvo i ateizam. Likovi u djelima nikad ne odlaze daleko od mjesta stalnog prebivališta, ne idu na kulturne događaje i ne putuju. Njihov životni prostor je uzak. Bez doma bi bili izgubljeni, jer moraju imati osjećaj da nekamo pripadaju.

Iako često spominje motiv samoubojstva, prirode i Boga u svojim dnevnicima, o njima piše skriveno. Izbjegava temu samoubojstva i piše o problemima s novcem, fizičkom radu, a o vremenu piše kroz komentare o vremenskoj prognozi. O motivima vjere i Boga piše na način da opisuje ljudsko ponašanje i karakter. Ovim temama se posvećuje i u svojim esejima, kao što je npr. *Koho sa najviac bojíme* i *Kacírske sebazpozorovanie* kao reakciju na pitanje o smislu njegovog rada.⁵⁵ Tako piše: „*Pravý ateista, živel nepatriaci ani do cirkvi, ani do strany, ani nika inde. Hodený napopas svetu, človek bez pevnej idey a pevných záujmov, človek bez logického myšlenia, a možno sa zvrátenými citmi, chaoticky hermafrodit, možno alkoholik a možno homosexuál. Dovoľte, aby som svoj súcit upriamil na týchto bezpartajných. Tých neprijeme nijaká strana. Pre týchto píšem, pravda, nie pre jednu vrstvu z nich, ale vždy pre inú, a to považujem za zmysel svojho písania i za odpoveď na anketu.*“⁵⁶

7.4.Samoubojstvo i smrt

Posljednji motiv u nizu Slobodinih autobiografskih motiva jest samoubojstvo. S obzirom na činjenicu da poznajemo životni tijek pisca, ne začuđuje nas opsesija smrću i oduzimanjem života. Već kao trogodišnjak upoznaje smrt zbog pokušaja samoubojstva majke, a težak život sa shizofreničnom suprugom i manjak novca dovode do depresije i stalnih promišljanja o smrti i samoubojstvu. Smrt je, uz bolest, motiv koji se ponavlja i u njegovim dnevnicima. Tako sam o svojem stanju i depresiji piše: „*Moje depresie teda nie sú chorobou, ale presou reakciou na stav, v akom sa nachádza moja rodina sú citovým podfarbením analýzy danej*

---

⁵⁵ Ibid, str. 84 – 85.

⁵⁶ Sloboda, Rudolf: *Kacírske sebazpozorovania*. Bratislava: Slovenské pohľady, 1992., br.7, str.47.

situácie a zdá sa, že keby v mojej situácii bol akýkoľvek iný (an veľmi zdravý) chlap, musel by mať tie isté pocity.“⁵⁷

Zanimljiva je činjenica da nijedan od glavnih likova u njegovim djelima na kraju ne počinu samoubojstvo. Jedina iznimka je u djelu *Rubato* gdje lik Miša Pátka oduzme svoj život. Prušková smatra da je glavni razlog to što je svaki od likova „bolji“ od autora, a s druge strane iako su na rubu da počinu samoubojstvo, Sloboda im ne želi dati povlasticu koju je na kraju dao samo sebi.⁵⁸

Kada piše o smrti, ona je logičan slijed događaja u životu glavnih likova jer njihova egzistencija nema nikakav smisao. Piše o smrti roditelja i kako je utjecala na njega. Smrt bližnjih dovodi do preispitivanja odluka koje smo donosili tijekom života, ali i straha.

Piše i o očevoj smrti. Dugo mu je tajio činjenicu da umire od raka, gotovo dvije godine. Jednu večer se napio i priznao sve ocu, a on je sljedeći dan umro. Taj događaj je uvelike utjecao na stav prema majci kada je ona kasnije bila bolesna jer je odlučio zaboraviti sve loše uspomene iz djetinjstva i njen odlazak od kuće. O smrti oca i činjenici da mu nedostaje piše kao da se radi o nekom robotu koji je služio samo da bi obavljao određene kućanske poslove i usluge. Vješto skriva svoje osjećaje i uz pomoć komičnih elemenata iznosi tugu i sram zbog svog ponašanja prema njemu. Tako u djelu *Rozum* piše o ocu nakon njegove smrti: „*Ach ako nám chýbal otec! Pokiaľ žil, staral sa o všetko: o záhradu, o ploty, o vrátka, o smeti, o pôjd, [...] bol stále doma, na všetko dával pozor, staral sa mi o psy.*“⁵⁹ Proturječnosti u ovoj izjavi služe kako bi se povećala patetika, kako im nedostaje samo zbog praktičnih stvari. Oca je najviše povrijedio svojim odlaskom s fakulteta koji je pokušao opravdati financijskim stanjem. Jako ga je cijenio i nije mu bilo jasno zašto ga majka nije voljela.

Smrt donosi strah od susreta s roditeljima i suočavanja sa svim pogreškama i izrečenim riječima. Pomoću snova opisuje umiranje. Ponovno vraćanje na motive sna i sanjarenja ukazuje na utjecaj nadrealizma na njegovo stvaralaštvo, a oni se češće javljaju u kraćim proznim uradcima. Tako u pripovjetci *Stračia nôžka ide zas kvitnúť* iz zbirke *Útek z rodnej obci* piše o svojem pogrebu i o tome što će se dogoditi kad umre, ali na idiličan i sretan način.

---

⁵⁷ Sloboda, Rudolf: *Z denníkov*. Bratislava: Slovenský Tatran, 2002., str.84.

⁵⁸ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001., str. 95 – 98.

⁵⁹ Sloboda, Rudol: *Rozum*. Bratislava: Svetová knižnica Sme, 2005., str.16.

Ponovno sreće sve svoje ljubimce koji su umrli prije njega u mjestu u kojem je rođen.⁶⁰ O smrti u većim proznim djelima piše s ironijom i humorom.

U eseju *Koho sa najviac bojime* piše da je osoba koje se najviše bojimo mi sami, jer je osoba koje se najviše bojimo ujedno i najjača.⁶¹ Osoba koja nas najviše može povrijediti smo mi sami. Iako životinje nisu na toj razini komunikacije kao mi, one se nikad ne boje same sebe za razliku od ljudi.

---

⁶⁰ U Prušková, Zora: Rudolf Sloboda. Bratislava: Kalligram, 2001., str. 103.

⁶¹ Sloboda, Rudolf: Listy a esej. Bratislava: Kalligram., 2004., str.142.

8. Zaključak

U ovom smo radu htjeli prikazati poveznicu između autobiografskih elemenata i djela Rudolfa Slobode, jer je ona bitan element u interpretaciji njegovih djela. Iz napisanog možemo zaključiti da je utjecaj piščevog života na njegova djela neupitan. Teme i motivi se ponavljaju, a radnja romana je usko povezana s raspoloženjem pisca, njegovom tugom, depresijom i brigom. Možemo reći da su neki dijelovi teksta i monotoni, ali zasigurno im trebamo priznati originalnost.

Piše na način koji je zabavan, ali ujedno i ozbiljan, te tako u djela unosi humor i moralne vrijednosti. Njegov tematsko – motivacijski opseg je širok i prolazi kroz različite suprotnosti, od pozitivnog do izrazito negativnog. Kroz vlastita iskustva piše o obitelji i obiteljskim odnosima, ljubavi, mržnji, nevjeri, pohlepi, braku, svekrvi i dr. Svaka obitelj ima isti problem, značajku ili situaciju koja je zajednička drugim obiteljima, a upravo to ju čini ljudskom i autentičnom. Autor je u nekoliko navrata priznao da uvijek piše o istim temama, a motivacija dolazi iznutra i iz bliže životne okoline. Njegov životni prostor je uzak kao i prostor likova, a ženina psihička bolest, neimaština, depresija i obitelj, motivi su kojima se uvijek iznova vraćao.

U mnogim poglavljima ukazana je paralela između piščevog života i stvaralaštva. U poglavlju o autobiografskim elementima smo se usmjerili na nekoliko najvažnijih elemenata kao što su razmišljanja o smrti, odnosi sa ženama u knjigama i stvarnom životu, stav prema religiji i Bogu te profesiji.

Na kraju možemo zaključiti da Sloboda piše o sebi, ali i o čovjeku, pristupa mu individualistički i subjektivno. Uvijek je u središtu interesa pojedinac u sukobu sa samim sobom i svojom okolinom. Čitatelj ima zadaću razmišljati o tim problemima i naći sebe u onome što čita. Činjenica je da svi njegovi tekstovi sadrže autobiografske elemente, nekad su oni skriveni, a ponekad uspostavljaju izravnu vezu s piščevim životom. Priznaje da je sam sebi model prema kojem piše, uspoređujući vlastiti rad s kiparom, ali ne priznaje izravnu autobiografiju.

Ovim radom smo barem u manjoj mjeri doprinjeli poznavanju lika i djela pisca hrvatskih korijena Rudolfa Slobode koji je obilježio velik dio slovačke književnosti dvadesetog stoljeća

i ostavio velik utjecaj na pisce sljedećih generacija. I dan danas još uvijek fascinira čitatelje i teoretičare književnosti svojim stilom i pristupom pisanju.

9. Literatura:

Primarna :

1. Sloboda, Rudolf (1967.): Britva, Bratislava: Slovenský spisovateľ.
2. Sloboda, Rudolf (1995.): Herečky, Bratislava: Slovenský spisovateľ.
3. Sloboda, Rudolf (2009.): Krv, Bratislava: Slovart.
4. Sloboda, Rudolf (2004.): Listy a eseje, Bratislava: Kalligram.
5. Sloboda, Rudolf (2004.): Narcis, Bratislava: Vydavateľstvo Slovart.
6. Sloboda, Rudolf (2005.): Rozum, Bratislava: Svetová knižnica Sme.
7. Sloboda, Rudolf (1988.): Pokus o autoportré, Bratislava: Slovenský spisovateľ.
8. Sloboda, Rudolf (2002.): Z denníkov, Bratislava: Slovenský Tatran.
9. Sloboda, Rudolf (2002.): Z tvorby, Bratislava: Slovenský tatran.

Sekundarna:

1. Čuzy Ladislav et al.(2006.): Panoráma slovenskej literatúry III, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.
2. Chmel, Rudolf et al.(2006.): Slovník diel slovenskej literatury 20 storočia, Bratislava: Kalligram.
3. Mikula, Valér (1980.): K poetike Slobodovej prózy, Romboid, 15(1): 63 -70.
4. Mikula, Valér (1989.): Literárne observatorium, Bratislava: Slovenský spisovateľ.
5. Pišút, Milan a ko. (1984.): Dejiny slovenskej literatúry, Bratislava: Obzor Bratislava.
6. Pruškova, Zora (1994.): Keď si tak spomeniem na šesťdesiate roky, Bratislava: Proxy.
7. Prušková, Zora (2001.): Rudolf Sloboda, Bratislava: Kalligram.
8. Solar, Milivoj (2005.): Teorija književnosti, Zagreb: Školska knjiga.